

LUTHER'İN İSLAM ALGISI

Nasuh GÜNAY¹

ÖZET

Hıristiyan dünyasında Protestanlığın doğmasına sebep olan Martin Luther (1483-1546), Protestanların diğer din ve inanç mensuplarına olan tutumlarında hala etkin bir role sahiptir. Dolayısıyla bugün Protestanların İslam'a ve diğer dinlere bakışının temelini de Luther'in fikirleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda Batı'nın Hz. Peygamberle ilgili düşüncelerinde de Luther ve Protestanlığın diğer kurucularının etkisi olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği içerisindeki Protestan toplumların İslam ve Hz. Peygamber ile ilgili görüşlerini kavrayabilmek için Luther ve diğer Hıristiyan reformcuların bu çerçevedeki fikirleri bilinmelidir. Diğer taraftan Doğu ülkelerinde ve Türkiye'de özgürlükçü ve yenilikçi olarak örnek gösterilen Luther'in Hıristiyanlık dışı dinlere bakışının da ortaya konması gerekmektedir. Bu makalede, Reform'un Babası sayılan Luther'in İslam ve Hz. Muhammed ile ilgili düşünceleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Luther, İslam, Deccal, Yalancı Peygamber

ABSTRACT

Luther's Perception of Islam

Leading to the birth of Protestantism in the Christian world, Martin Luther (1483-1546) still has active role in the attitude of Protestants on other members of religions and beliefs. Therefore, today Luther's ideas also constitute the core of the Protestants' view on Islam and other religions. In this context, it can be said that Luther and other founders of Protestantism had also an influence in the building up of the Western thinking about the Prophet Muhammad. To understand the views of the Protestant communities within the European Union about Islam and the Prophet Muhammad, the ideas of Luther and of other reformers in this framework should be known firstly. On the other hand, shown as a model of reformer and liberal thinking in Eastern countries and in Turkey, Luther's views about the non-Christian religions must also be exposed. In this article, as a father of reform movements in the West, Luther's ideas related to Islam and the Prophet Muhammad will be discussed.

Key Words: Luther, Islam, Anti-Christ, İmposter, Protestantism

¹ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi; gunay@ilahiyat.sdu.edu.tr.

1. Giriş

Türkiye’de veya İslâm dünyasında dinin yenilenmesi ile ilgili tartışmalar ortaya çıktığı zaman veya birisi dine yeni bir açılım getirmeye çalışsa basında hemen “İslâm Luther’i veya reformatörü” gibi başlıkları görürüz.

Protestanlığın kurucularından olan Luther ve Calvin (1509-1564)’in ülkemizde bu kadar yaygın bilinmesinin temelinde Türkiye’deki İslâmi değerlere bağlı olmayan aydınların İslâm’ı sekülerleştirmeyi başarabilmek için kendilerine Luther ve Calvin’i bilinçsizce örnek almaları ve bunu sürekli dayatmaları yatmaktadır. Ayrıca liselerde okutulan tarih ve felsefe, sosyoloji gibi derslerin müfredatlarında Avrupa’daki dinî reform hareketlerine gereğinden fazla yer verilmesi de reformcuların yaygın olarak bilinmesinde önemli rol oynamaktadır. Halbuki Luther, Calvin ve Erasmus gibi reformcuların asıl amacı Avrupa’yı sekülerleştirmek değil, bilakis Hz. İsa’nın felsefesini ve Hıristiyan ahlakını hayata geçirmek, yani diğer bir ifade ile “Hıristiyan Asr-ı Saadet’ine” dönmektir.

Türkiye’de zannedildiği gibi reformcuların karşı çıktığı şey din değil, Papalığın uygulamalarıydı. Onların asıl hedefi, örneğin Hıristiyanları Kilise’nin Haçlı Seferleri’ni finanse etmek için icat ettiği “günahı affetme karşılığı olarak para ile cennetten yer satma” demek olan “enduljans” gibi uygulamalarından kurtarmaktı. Dahası onlar Hıristiyanlığı yeniden anlamlandırma ve yeniden yorumlamadan ziyade, dinin asli kaynaklarına dönülmesini talep etmekteydiler.

Roma Kilisesi insanın amelle, davranışlarla kurtulabileceği inancında olmasına rağmen Luther vaazlarında, insanın son derece düşük bir varlık olduğu tezini işleyerek insanın ancak Tanrı’nın inayeti ile yükselebileceğini ve Tanrı’ya iman ile kurtuluşa ulaşabileceğini savunuyordu.² Temel kaynak olarak da kutsal kitabı ve Pavlus’un görüşlerini alıyordu. Diğer taraftan reformistlerden Calvin ise çok katı bir kaderci idi. Nitekim Hıristiyanlıkta en bağnaz, en totaliter dinî öğretinin Jean Calvin tarafından dile getirildiği iddia edilmektedir. Yine Calvin’in kendisini, Kutsal Kitap’ın tek yetkili temsilcisi saydığı, Cenevre kentinde son derece katı ve haşın bir dinî diktatörlük kurduğu, halkın davranışlarını en ince ayrıntılarına kadar polislerine kontrol ettirdiği, evine giderken hafif bir şarkı mırıldananı, biraz kısa etek giyeni veya mutfağında bir parça reçel bulunduranı, kendilerini züht ve takvaya adayacak yerde dünyevi zevklere kaptırılmış günahkâr kişiler olarak kabul ettiğinden derhal hapsedtiği bilinmektedir.³

Calvin bu kadarla da yetinmemiş, kendi Hıristiyanlık yorumunu kabul etmeyen, eleştirmeye kalkan, çok samimi bir Hıristiyan olan Miguel Serveto

² James Atkinson, *Martin Luther and Birth of Protestantism*, Great Britain, 1968, 12.

³ toplumvetarih.blogcu.com/aydinlanma-konferansi-nda-huseyin-batuhan_12055091.html-Alpaslan Işıklı, “Yeni Ortaçağ”, http://www.sodev.org.tr/Dosyalar/yorumlar/yeni_ortacag.htm. (15.07.2009).

(1511-1553)⁴ gibi bir düşünürü Cenevre'ye gelmesi halinde canlı bırakmayacağı sözünü vermiş ve gelince de ölüm cezasına çarptırılıp hafif ateşte yakılmasını teşvik etmiştir.⁵ Dahası o, Miguel ve diğerlerinin öldürülmesinden vicdan azabı duymadığını da deklare etmiştir.⁶

Reform ilk olarak Luther'in endüljansın tartışılması konusunda düşüncelerini ihtiva eden 95 maddelik tezini Wittenberg Kale Kilisesi'nin kapısına asması ile başladı ve Yeni Ahit'in, daha sonra da Eski Ahit'in Almanca tercümesinin yapılması ile hız kazandı. Luther'in bu tercümesi Kitab-ı Mukaddes'ten başka bir otorite tanımamakta, hiçbir yorumu kabul etmemektedir. Bu da Luther'in başka hiçbir özgür düşünceye değer vermediğini gösterir. Ayrıca Luther Almanya'da 1525'de başlayan ve esas itibariyle siyasi ve ekonomik bir başkaldırı ve burjuvaziye karşı bir devrimci hareket olan Köylüler Hareketi'ne, yani özgürlüğe karşı çıkararak burjuvaziden yana tavır takınmış, bu amaçla konuşmalar yapmış, köylülerin aleyhine *Against the Murderous and Plundering Bands of Peasant* isimli eseri kaleme almış; prenslere isyan eden köylülerin burunlarından kan gelinceye kadar yumrukla cevap verilmesi gerektiğini söylemiştir.⁷

Halbuki köylüler Luther'in öğretileri doğrultusunda ekonomik koşullarının iyileştirilmesi için ayaklanmıştı. Buna rağmen Luther köylülerin ayaklanmasına karşı bir kitap yazdı. Köylülerin liderleri arasında Wittenberg'te eğitim almış bir ilahiyatçı olan ve Anti-Lutherci görüşleri ile tanınan Thomas Müntzer (1488-1525) de vardı.⁸ Frankenhause'n'de çıkan çatışmada Müntzer de yakalandı işkence gördü ve boynu vuruldu.⁹ Ayrıca bu çatışma 50 bin kadar köylünün öldürülmesiyle sona erdi, Protestan rahiplerden bazıları Katolik prensler tarafından idam edildi ve köylüler Luther'in kendilerini aldattığına inandı.¹⁰

⁴ Miguel Serveto (1511-1553) İspanyol teolog, bilim adamı, Hıristiyanlıktaki teslis (üçlü birlik) anlayışını eleştirdiğinden Hıristiyan ana düşüncesine aykırı düşünceler ileri sürdüğü için Katolikler ve Protestanlar tarafından dışlanmış, Cenevre'de Calvin'in kışkırtmasıyla yakılarak cezalandırılmıştır. Ona göre teslis Hıristiyanlıktan çıkarılırsa Yahudiler ve Müslümanlar daha kolay Hıristiyan olacaktırlar. http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Servetus. (27.08.2009).

⁵ tr.wikipedia.org/wiki/Miguel_Servet; Işıklı, agy; Dan Corner, "His Ashes Cry Out Against John Calvin" <http://www.evangelicaloutreach.org/ashes.htm#back9>. (25.08.2009).

⁶ Corner, agy.

⁷ Atkinson, 342-243; Friedrich Engels, "Köylüler Savaşı", <http://www.kurtuluscepheci.com/orjinal/koyluler.pdf> (02.09.2009) ; www.subjektif.com/felsefe/martin_luther.htm+luther. Atkinson

⁸ Atkinson, 236-240.

⁹ Atkinson, 243.

¹⁰ <http://www.baktabulum.com/biyografi/67921-martin-luter-kimdir-martin-luter-biyografi-rafisi-hayati-hakkinda.html>; tr.wikipedia.org/wiki/Thomas_Müntzer (27.08.2009).

Gerçekte başlangıçta Almanya'daki köylü isyanlarının lideri Thomas Müntzer ile ittifak yapan Luther, bu isyanlar onun temel çıkarlarını savunduğu asillere karşı bir tehdit teşkil edince, Müntzer'den ayrıldı. Bu karşı çıkışını da Pavlus'un Romalılara Mektubun'da dile getirdiği¹¹ "Kralların Tanrısal Hakları Doktrini"ne dayandırdı. Luther artık "katil, yağmacı ve kudurmuş gibi olan köylü çeteleri"ne¹² karşı Papa'yı, burjuvaziyi ve asilleri bir araya getiren bir cephenin içindedir ve şöyle seslenir: "*Kudurmuş köpekleri olduğu gibi, onları da açıkça veya gizli bir şekilde boğmak, parçalamak, boğazlamak lazımdır. Onun için, sevgili senyörlerim, onları öldürün, boğazlayın, orayı kurtarın, burayı ele geçirin. Eğer savaşta ölürseniz, bundan daha kutsal bir ölüm olamaz.*"¹³

Diğer taraftan bilimsel düşüncenin temsilcisi, tabuları yıkan olarak takdim edilen Luther ve Lutherci kilise, ünlü gökbilimci Nicolaus Copernicus (Kopernik) (1473-1543) karşısında da tutucu bir tavır takınmıştır.¹⁴ Nitekim Kopernik, yerin güneş çevresinde döndüğü evren modelini 1510-1512 yıllarında hazırladığı kitapçığında ortaya koymuştur. Bunun üzerine Luther onun fikirlerinin kutsal kitaba ters düştüğü için onu kınama yoluna gitmiş ve onu budalalıkla itham ederek "*astronomi bilimini altüst etme sevdasıdadır. Oysa kutsal kitap arzın değil, güneşin döndüğünü bize bildirmiştir.... Bir yeni yetme astrologa halk kulak versin, olacak şey mi?*" diyerek¹⁵ ondan bütün astronomi sanatını saptırmak ve Yeşua kitabında söylenen her şeyi inkâr ederek, yalnızca marifet gösterisi yaparak, dikkat çekmeye çalışan bir "eşek" diye söz ediyordu.¹⁶ Kopernik "Göksel Kürelerin Dönüşleri Üzerine" isimli eserini yayınlamak için reformcuların karşı çıkması nedeniyle 1543'e kadar beklemiş ve sistemini geliştirmeye, aynı zamanda da dinle çatışmasını engelleyecek kanıtlar bulmaya çalışmıştır. Lutherci kilisenin şiddetle eleştirdiği tezlerinden dolayı cezalandırılmaması, belki de öldüğü için yargılanmaktan kurtulmasına bağlıdır. Fakat Giordano Bruno (1548-1600) ise, onun kadar şanslı olmayacak ve evrenin sonsuzluğu ve evrende başka gezegenlerin de var olduğuna ilişkin tezleri yüzünden, 1600 yılında yakılarak öldürülecekti. Hakikatte "*Luther'in güçten yoksun olduğu ilk yıllara ait birkaç görkemli lafi bir kenara bırakılırsa, reform*

¹¹ Romalılara Mektup, 13:1-17: " Herkes baştaki yönetime bağlı olsun. Çünkü Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle yönetime direnenler Tanrı buyruğuna karşı gelmiş olur. Karşı gelenler yargılanır..."

¹² Luther, "Against the Robbing and Murdering Hordes of Peasants", <http://www.scrollpublishing.com/store/Luther-Peasants.html>(16.02.2010); "Luther Against The Peasant", <http://www.historyguide.org/earlymod/peasants1525.html> (27.08.2009); Luther, "Against the Robbing and Murdering Hordes of Peasants", <http://www.scrollpublishing.com/store/Luther-Peasants.html>(16.02.2010)

¹³ Ramazan K. Kurt, "Luther'e Göre Hristiyanlığın Üç Düşmanı: Tefeciler, Türkler, Papa", <http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?>. (19.10.2009)

¹⁴ Donald H. Kobe, "Luther and Science", <http://www.leaderu.com/science/kobe.html> (02.09.2009).

¹⁵ <http://www.bilgilik.com/bilim/bilim-adamlari/copernicus-kopernik.html> (02.09.2009).

¹⁶ <http://www.canlibilimi.com/nicholas-copernicus-kimdir.asp>(02.09.2009).

liderleri arasında vicdan özgürlüğü lehine bir tavra neredeyse rastlanmaz. Onlar da, din adına ceza verme gücüne kavuşur kavuşmaz bunu kullanmışlardır.”¹⁷

Dinsel özgürlükçü olarak gösterilen Luther'in kendi inancı dışındaki Katoliklik, Yahudilik ve Müslümanlık gibi inançları “dinsel sapkınlık” olarak nitelendirmesi, kendi inancı dışında kurtuluşun bulunmadığını iddia ederek “dışlayıcı” bir tavır içinde olması ve kendi inancı dışındakiler için devlet baskısını talep etmesi, onun dinsel hoşgörüsüzlüğünün bir işareti olarak görülebilir.¹⁸ Zaten Luther'in önder seçtiği Augustine (354-430)'nin temel felsefesine göre sapkın Hıristiyanlar, putperestler, Yahudiler, geleneksel Hıristiyanlık dışındaki anlayışlara, dinlere mensup olanlar, dinsizler, hatta İncil mesajını duyma imkanı olmayanlar bile kurtuluştan uzaktır.¹⁹ Dolayısıyla bu düşüncedeki Agustinci zihniyete mensup olan Luther'in “kurtuluş” konusunda farklı düşünmesi mümkün değildi de.

Daha sonraki yıllarda “Kilise dışında kurtuluş yoktur” ifadesi Katolik Kilisesinin bu konudaki öğretisinin temelini oluşturmaktadır. Neticede IV. Lateran Konsili'nde (1215) bu, karar haline getirilmiştir. Floransa Konsili'nde (1442) daha da ileri gidilmiş, alınan karara göre “Katolik Kilisesinin kucağında olmayan ve onun birliğinde kalmayan hiç kimse kurtulmayacaktır”. Bu ilkeyi Papa IV. Pius (1564) iman ikrar ilkesi haline getirmiştir.²⁰

Reformcuların hümanist olduğu yönündeki kanaat da oldukça yaygındır. Halbuki Luther Yahudiler ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmelerde, onları öldürücü zehir, uğursuz yılan, küçük Şeytan, hain, hilekar olarak vasıflandırmakta, hatta daha da ileri giderek onların öldürülmesi, mallarının müsadere edilmesi, okullarının ve sinagoglarının yakılmasını, hahamların ders vermesinin engellenmesi gerektiğini, evlerinin yerle bir edilmesini, onlara karşı hoşgörülü olunmamasını, ellerindeki kutsal kitabın alınmasını, çingeneler gibi çatıya veya ahıra kapatılmaları gerektiğini söylemiştir.²¹ Hatta o, Yahudilerle ilgili olarak yazdığı *On the Jew and Their Lies (Yahudiler ve Yalanları Hakkında)* (1543) isimli eserinde şöyle demiştir.: “Aramızda yaşadıklarına ve yalanları, küfürleri ve lanetleri hakkında her şeyi bildiğimize göre bu reddedilmiş, kahrolası Yahudi ırkına karşı ne yapacağız? Yaşamlarını,

¹⁷ Preserved Smith, *Rönesans ve Reform Çağı* (Çev. Serpil Çağlayan), İstanbul, 2001, 193. <http://acarbaris.blogspot.com/2007/08/kubak-ortaa-5.html>. (01.10.2009)

¹⁸ Hakan Olgun, *Protestanlık*, İstanbul 2006, 345.

¹⁹ Baki Adam, *Katolik Kilisesi'nin Öğretisi Açısından Diğer Dinlere Bakışı*, Ankara 1997, 9.

²⁰ Adam, 9.

²¹ Olgun, *Protestanlık*, 320; Martin Luther, “On the Jew and Their Lies” translated by Martin Bertram) 1971, part 11, erişim; <http://www.humanitas-international.org/showcase/chronography/documents/luther-jews.htm>(24.08.2009); Heiko Augustinus Oberman, “Luther: Man between God and the Devil”, books.google.com.tr/books?isbn=0300103131...,2006, 290.(16.09.09).

lanetlerini ve küfürlerini paylaşmasak da onlara tahammül edemeyiz. Belki aralarından birkaç tanesini ateş ve alevlerden kurtarabiliriz. Size dürüst fikrimi söyleyeyim...” Luther’in Yahudilerle baş etmek için teklif ettiği plan şunları kapsıyordu: 1. Bütün sinagogları yakmak, 2. Kutsal kitaplarını yok etmek, 3. Din adamlarının öğretim faaliyetlerini yasaklamak, 4. Evlerini yıkmak, 5. Onlara yolları ve pazar yerlerini yasaklamak, 6. Borç vermesini yasaklamak, 7. Mülklerine el koymak, 8. Ağır işler yapmaya zorlamak, 9. Hıristiyan şehirlerinden kovmak.²²

Luther’in bu düşünceleri dikkate alındığında Luther’in yirminci yüzyılda ortaya çıkan Hitler ve Nazizm’le doruğa çıkan antisemitizm düşüncesine katkı sağladığı söylenebilir. Çünkü Luther’in düşünceleri Hitler’in Yahudilerle ilgili icraya soktuğu çözüm için bir temel oluşturmuş; Hitler onun teolojik Yahudi karşıtlığı ile ilgili önerilerini almış, onları genişletmiş, antisemitik kanunlar oluşturmuş, bu kanunlar ile Alman halkı arasında ırkçılığın yayılmasına neden olmuş ve neticede Yahudilere bir topluluk olarak saldırılmaya başlanmıştır.²³

Yine Luther, Calvin, John Wesley (1703-1791) gibi hümanist olarak takdim edilen Batılı din adamları, tıpkı Katolikler gibi cadı olarak suçlanan kişilerin ölümle cezalandırılmasını istemiş²⁴; cadı avcılarına öncülük etmiş, onları desteklemişlerdir.²⁵ Batı’da on birinci yüzyıldan itibaren çoğu yakılarak cezalandırılan cadılar, yüzyıllar boyunca kiliseyi meşgul etmiştir. Sadece Almanya’da iki yıl içinde (1627-29) yüz elli yedi cadının yakıldığı bilinmektedir. Avrupa’da bu şekilde cezalandırılan cadı sayısının elli bin civarında olduğu iddia edilmektedir.²⁶ Bununla beraber Luther’e göre Türkler Tanrı’nın kırbacı, falakası, şeytanın hizmetçisidir.²⁷ Onlar yakıp yıkıcıdır. İsa’nın Deccal’i ve düşmanları, İncil’in yerine Hz. Muhammed’in Kuran’ını koyanlardır. Yine ona göre Türkler, kanlı köpek ve şeytandır.²⁸

Diğer taraftan onun özgürlükçülüğünün amacı, her ne kadar Hıristiyanları Kilise ve Papa’nın tahakkümünden kurtarmak ise de neticede o,

²² <http://www.answers.com/topic/on-the-jews-and-their-lies>; (24.08.2009); http://www.sevivon.com/jewish_history.asp?id=59(28.08.2009).

²³ http://en.wikipedia.org/wiki/On_the_Jews_and_Their_Lies (25.11.2009); Olgun, *Protestanlık*, 326.

²⁴ Ahmet Ertuğrul, “Cadı ve Büyü Fıyası”, <http://www.sizinti.com.tr/konular.php?KONUID=928> (24.08.2009); “Rejection of Pascal’s Wager: Witch Hunts”, <http://www.geocities.com/paulintobin/witchhunt.html> (16.09.2009).

²⁵ G. Stolyarov, “How Martin Luther and John Calvin Conducted Witch Hunts and Persecuted Dissenters”, http://www.associatedcontent.com/article/269071/how_martin_luther_and_john_calvin_conducted.html?cat=37 (28.08.2009).

²⁶ Ertuğrul, agy.

²⁷ Ali Erbaş, *Protestanlık Tarihi*, İstanbul 2007, 171.

²⁸ Sina Akşin, “Batı’da Türk İmgesi”, http://www.mulkiyederji.org/index.php?option=com_rokdownloads&view=file&task=download&id=1020%3Abatida-tuerk-imesi-sina-akin&Itemid=63 (28.10.09) Luther, “On War against the Turks”, agy.

insanları, Tanrısal prensliğin ve İncil'in tahakkümü altına sokmuştur. Bununla beraber teolojik anlamda da Luther İsa Mesih'i Tanrı mesabesine çıkararak Pavlusçu geleneğin temsilcisi idi.

Hristiyan dünyada İslam hakkında olumsuz tutum ve düşüncelerin medyanın, eğitimcilerin, kitapların, din adamlarının, sahalılarında otorite olan bilim adamlarının etkisiyle geliştiği söylenebilir.

Hiç şüphesiz Hristiyan toplumlarda genelde diğer dinler ve özellikle İslam dini hakkında olumsuz tavır ve düşüncelerin oluşmasında en önemli rolü, bağlı bulunulan kilise ve din adamları oynamaktadır. Zira Batı kiliselerinde, dini okullarda veya manastırlarda yetişen din adamları diğer dinler özellikle de İslam dini ile ilgili İslam'ı dışlayıcı, tarafgir, önyargılı ve saldırgan bir üslupla yazılı gelmiş eserleri hazır buluyorlar ve böylece dini eğitim sürecinde onlara İslam'a yönelik duygu, düşünce ve tutumlar kazandırılmış oluyordu. Bu bilgiler zamanla, din adamları vasıtası ile halka nüfuz ediyor ve onların tutumlarını yönlendiriyordu.

Protestanların dünyaya bakışını ve kimliğinin oluşmasını sağlayan ve diğer din mensuplarına olan bakış açısını belirleyen en önemli din adamlarından birisi de Luther'dir. Dolayısıyla Batı Protestan dünyasını fikirleriyle şekillendiren Luther'in İslâm ve Hz. Muhammed hakkındaki fikirlerinin iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. Çünkü Batı'da genelde İslâm özelde Hz. Muhammed ile ilgili olumsuz görüşlerin sıklıkla görüldüğü yerler arasında Protestan ülkeler başı çekmektedir. Son on yılda başta Danimarka olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde medya ve sanat dünyasında görülen İslâm karşıtı faaliyetler de bunu göstermektedir. Ayrıca Avrupa Birliği çerçevesince sürdürülen görüşme ve diyaloglara katılan devlet temsilcilerinin inanç yapıları ve bize bakışlarının iyi analiz edilmesi, onların netice itibari ile hangi amaç içinde olduklarının tespitinde önemli bir kıstas olacaktır. Çünkü muhatapların düşüncelerinin oluşmasında tarihi nedenler kadar inanç farklılığı da etkili olmaktadır. Zaten tarihi ilişkilerin rengini veren de dindir. Ayrıca Protestan Kiliseler arasında Türkiye'de misyon çalışmalarını en yoğun biçimde sürdüren, "Evangelik" adını benimseyen Lutheran kiliseleridir. Bu nedenle bu kilisenin fikirlerinin esasını oluşturan Luther'in genelde İslam özelde Hz. Muhammed hakkındaki düşüncelerinin ortaya konması gerekmektedir.

Batı'nın İslâm ve Hz. Muhammed hakkındaki olumsuz tutumunun sadece Protestanlarla sınırlı olmadığı da bilinmelidir. Nitekim Katolik Dünya'nın ruhani lideri olan Papa XVI. Benedictus'in Almanya'da, Regensburg Üniversitesi'nde 12 Eylül 2006'da bilim adamlarına yaptığı konuşmada XIV. yüzyılda yaşayan bir Osmanlı düşmanı olan Bizans Kral'ı Manuel II Paleologos (1350-1425)'dan alıntılıdığı "*Hz. Muhammed gayri insani ve Şeytanca olanın dışında yeni bir şey getirmedi*"²⁹ şeklindeki sözleri de bunu teyit etmektedir.

²⁹ Yeni Şafak (31.08.2007).

Bu tür isnatların temelinde yatan asıl amaç ise Hz. Muhammed'in Allah tarafından görevlendirilmemiş, sıradan bir insan olduğu, dolayısıyla onun bir elçi olamayacağı, getirdiği mesajın da ilahi olmadığı fikrinin vurgulanmasıdır. Bunu başardıkları takdirde de rakip olarak gördükleri İslâm dininin yayılmasının önüne geçilebileceğine inanıyorlardı.

2. Başlangıçtan Luther'e Kadar Batı'da İslam'ın ve Hz. Muhammed'in Algılanışı

İslâm medeniyetinin ve Müslümanların Batı medeniyetinin gelişmesinde önemli katkıları olmasına rağmen, etkilenme dini alanda olmamış, aksine bu dinlere mensup olanlar arasında bir düşmanlık yüz yıllar boyu sürüp gitmiştir.

Müslüman-Hıristiyan ilişkileri, İslâm'ın doğuşuna kadar gitmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, kendisine ilk vahiy geldiğinde, öncelikle eşi Hz. Hatice'nin Hıristiyan olan amcası Varaka bin Nevfel'e gitmiştir. Kur'an'da da Hıristiyanlıktan ve Hıristiyanlardan bahseden çok sayıda ayet vardır. Bu ayetlerde Hz. İsa'nın bir peygamber olduğuna işaret edilmekte³⁰, onun doğumundan³¹, mucizelerinden bahsedilmekte³², İsa için Meryemoğlu, İsa Mesih sıfatı kullanılmaktadır.³³ Ayrıca Kur'an'da Hz. İsa'nın annesinin adıyla anılan bir sure³⁴ de vardır. Diğer taraftan Kuran, Yahudi kral Zu Nuvas'ın Necran Hıristiyanlarına işkence yaparak onları canlı canlı büyük ateş çukurlarına atması konusuna değinmiştir.³⁵ Dolayısıyla Hz. Peygamber ve Müslümanlar, Hz. İsa'yı bir peygamber olarak kabul ediyorlar, ona ve annesi Meryem'e saygıda kusur etmiyorlardı.

Hz. Peygamber döneminde Müslümanların içinde az da olsa Hıristiyan yaşıyordu. Müslümanlarla bunlar arasında dostane münasebetler söz konusuydu. Ayrıca Müslümanlar, onları Ehl-i Kitap içinde kendilerine en yakın dini grup olarak görüyorlardı. Nitekim müşriklerin baskıları artınca Hz. Peygamber, Müslümanlardan bir kısmını Hıristiyan bir ülke olan Habeşistan'a göndermişti.³⁶ Ayrıca Hz. Peygamber, Hz. İsa ve diğer peygamberler için "*anaları ayrı Babaları bir kardeşlerdir*"³⁷ ifadesini kullanmıştır. Nitekim Bizanslılarla İranlılar arasında gerçekleşen bir savaşta, Bizanslıların (Hıristiyanların) İranlılara yenilmesi Mekkeli Müslümanları üzmüş; putperest müşrikleri ise sevindirmişti. Bunun üzerine Bizanslıların İranlılara galip geleceğini bildiren

³⁰ Nisa,171.

³¹ Al-i İmran, 59.

³² Al-i İmran, 45-51; Meryem, 17-22,23.

³³ Saf, 6; Nisa,171.

³⁴ Meryem Suresi.

³⁵ Uhud, 4.

³⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, İstanbul 1981, II/1085; *Başlangıçtan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, I/212-214.

³⁷ *Buhari*, Enbiya,48.

Rûm Suresi nazil olmuştur.³⁸ Yine bu bağlamda Hz. Peygamber'in, Necran'dan Medine'ye gelen Hıristiyanların kendi mescidinde Kudüs yönüne dönerek ibadet etmelerine de müsaade etmiştir.³⁹ Ayrıca Hz. Peygamber, anlaşma yaptığı Ehl-i Kitab iç işlerinde serbest bırakmış, İslâm'a girmeleri konusunda onları zorlamamış, İslam teb'ası olmuş gayri müslimlerin öldürülmesini kesin bir dille yasaklamıştır. Bu kurala uymayanların da cennetten uzak olacağını bildirmiştir.⁴⁰

Hıristiyanların İslâm'a yönelik ilk düşmanlıkları Müslümanların Hıristiyanlara ait yerleri ele geçirmeleri üzerine başlamıştır. Bu da siyasi düşmanlığın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁴¹ Hz. Muhammed ve taraftarları Kudüs, İskenderiye, İspanya gibi Hıristiyanlara ait toprakları ele geçirmekle Eski kıtanın tahakkümüne son vererek Roma'yı tehdit eder hale gelmiş; Hıristiyan dünya, Ortadoğu ve kuzey Afrika'daki gücünü kaybetmişti.⁴² İslâm'ın yayılışının önüne geçmek için askeri tedbirler alındı. Nitekim 1095'ten 1270 yılına kadar devam eden Haçlı Seferlerinin temelinde yatan da, bu toprakların kâfirlerin (Müslümanların) elinden kurtarılarak, tekrar Hıristiyanların eline geçmesini sağlamaktı.

Orta Çağ Hıristiyanları, yedinci yüzyıldan Martin Luther'e kadar İslâm'ın tarih sahnesinde yer alması nedeniyle şaşkınlık içindeydiler. İslâm, kıyametin bir alameti mi, yeni bir din mi, Şeytan'ın işi mi, müttezili (sapkın) bir Hıristiyanlık tarikatı mı, yoksa düşünce sistemi mi idi?⁴³

Bu çerçevede İslâm ile ilgili eserler kaleme alınmış, bu alanda geniş bir literatür oluşturulmuştur. Oluşturulan bu literatürle Hıristiyanlar İslâm'ın savaş dini, cennette huri vaat eden, cinselliği ön plana çıkaran, çok eşliliği getiren bir din olduğu iddiasını yaymışlardır. Ayrıca Hz. Muhammed'in de şehvetperest ve sapkın bir kimse olduğu iftirasını dile getirmişlerdir.⁴⁴

Hıristiyanların İslam ve Hz. Peygamberle ilgili iddiaları zamanla ileri boyutlara vardı. Karşılıklı yazışmalarla devam eden polemikler, risalelere, reddiyelere dönüştü. İslâm ve Müslümanlarla ilişki içinde olan her Hıristiyan din ve bilim adamı, yazarları yazılarında ve konuşmalarında İslâm'ı ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini reddetmeye çalıştılar.

³⁸ Rum,1-5. İmam Vahidi, *Esbabu Nuzuli'l-Kur'an*, Beyrut 1991, 144.

³⁹ Hamidullah, 1/117.

⁴⁰ Buhari, Cizye, 5; Levent Öztürk, *İslâm Toplumunda Bir Arada Yaşama Tecrübesi*, İstanbul 1995, 162.

⁴¹ Minou Reeves, *Muhammad in Europe*, Lebanon 2000, 73.

⁴² Reeves, 73.

⁴³ J. Paul Rajashekar, "Luther and the Challenge of Islam", (Challenge) www.scribd.com/doc/4059535/Leithart-Islam;__worms.ltsu.edu/news_events/2001.../luther_islam_printable.html. (20.05.2008)

⁴⁴ Nasuh Günay, *Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri*, Isparta 2006, 170.

Orta Çağ boyunca Müslümanlarla ilgili pek çok eser kaleme alındı. Bunların içinde en etkili olanı VII. yüzyılda yaşayan Şamlı Yuhanna (675–750)’nin “*De Haeresibus Liber*” adlı eseridir. Ona göre Aryus (270-336) gibi Hıristiyan sapkınlar, Hz. Muhammed’i ayartmış, azdırmış; o da cahil Arapları ayartmıştır. Yuhanna’nın tarafgir ön yargıları, İslâm’ın Batılılar tarafından reddedilmesinde en önemli yeri işgal etmektedir.⁴⁵

Bizans’ta yaşayan Hz. Muhammed’in sahte bir peygamber olduğunu iddia eden Nicates de Byzance (842-912) ve IX. yüzyılda yaşayan ve Hz. Muhammed’in saralı olduğunu söyleyen Theophane le Confesseur, Hz. Muhammed’in inandığı Tanrı’nın bir put olduğunu ileri süren Barthelemy d’Edesse, 1095–1156 yılları arasında yaşayan, İslâm’a ve Hz. Hz. Muhammed’e saldırılarda bulunan ve İslam’a yapılan saldırıların en büyük kaynağı olan “*Summa Totius Haeresis Saracenorum*” nın yazarı olan Pierre le Venerable etkili olan polemikçiler arasında yer aldı.

Kentonlu Muhterem Peder Robert (1110-1160) İslâm ile ilgili olarak Summa Totius Heresis Saracenorum (Sarakenlerin Yani Müslümanların Tüm Heresisinin Özeti) ve Liber Contra Sive Hersim Saracenorum (Müslüman Heresisinin veya Mezhebinin Yalanlanması) adlı iki eser yazdı. Bu kitaplarında o, İslâm’ı sapkın bir Hıristiyan mezhebi olarak takdim etti. Ona göre İslâm, İsa’nın ilahlığını ve Hıristiyan sakramentlerini⁴⁶ reddederek, daha ziyade paganizme yaklaşmıştır. Hatta Peter daha da ileri giderek İslâm’ın Kilise’ye zarar vermek isteyen Şeytan tarafından Hz. Muhammed’e ilham edilen bir din olduğunu ve Hz. Muhammed’in Mesih düşmanı (Anti Christ) yani Deccal olduğunu iddia etmiştir.⁴⁷

Onbirinci yüzyılın sonlarına doğru başlayan haçlı seferleri döneminde yazılan “*The Song of Roland*” gibi edebi eserlerde Müslümanlar Mahound (Muhammed), Apollyon ve Tergament den oluşan üç Tanrı’ya ibadet eden, putperestler olarak dahi tasvir edilmiştir.⁴⁸

XIII-XIV. asırlar, İslâm ve Hz. Muhammed’e yapılan saldırıların zirveye ulaştığı bir dönemdir. Bu çağlarda Hz. Muhammed Müslümanların taptığı bir put olarak gösterilmiştir. Özellikle tek evliliği ve cinsi ahlak kaidelerini kaldıran, şehvet düşkününü bir kişi olarak takdim edilir.

⁴⁵ Reeves, 84.

⁴⁶ Sakrament: Hıristiyanlıkta ayin; inancın göstergesi olarak yapılan düzenli ritüel; Thomas Aquinas’a göre “insanı takdis eden kutsal şeyin işareti”. Hıristiyan ilahiyatında otuz kadar sakrament sayılmakla birlikte, Katolik Kilisesinde yedi temel sakrament vardır. Bunlar Vaftiz, Konfirmasyon (Yağlama: vaftizden sonra kişinin kutsal yağla takdis edilmesi, vaftizle ilgili olan aktin yenilenmesi), Evharisya – Komünyon Ayini (ekmeğin kutsanmış şaraba batırıldıktan sonra Hıristiyan mümin tarafından yenilmesi) günah itirafı, nikah, rahip takdisi ve ölüm esnasında hastayı son yağlamadır. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Sözlük), Ankara 1998, 328.

⁴⁷ Mahmut Aydın, *Monologdan Diyologa*, Ankara 2001, 50.

⁴⁸ Aydın, 48.

Neticede Ortaçağ boyunca Hıristiyanlar İslâm'ı Eski Ahit kavramları ile veya Vahiy Kitabı'ndaki Deccal (Mesih düşmanı)'ın bir işareti şeklinde tanımladılar. Daha sonra İslâm'ın Kitab-ı Mukaddes yorumlarının yetersiz olduğu görüldü. İlk Haçlı Seferinde İslâm'a bir putperest dini veya zinayı serbest bırakan ünasebeti n dini, dolandırıcının, eşkıyanın dini olarak bakıldı. Hz. Muhammed de bir büyücü, yoldan çıkmış hayal kırıklığına uğramış bir kardinal olarak takdim edildi. Bu İslâm imajı bütün Batı Hıristiyan dünyada yaygın bir haldeydi.⁴⁹ Dolayısıyla Haçlı Seferleri boyunca Hz. Muhammed ve DOğulular Deccal ve Şeytan'ın yeryüzündeki güçleri olarak kabul edilmiştir.

Orta Çağ'ın sonuna doğru Hz. Muhammed, Haçlı düşmanı Sarakanlar ve Türkler de Şeytan'ın enkarnasyonu olarak kabul edilmiştir. Reformdan önce de Deccal fikri tekrar geri dönmüş; XVI. ve XVII. yüzyıllarda Deccal'in Türkler mi, Hz. Muhammed mi, Papa mı Yahudiler mi olduğu tartışılmıştır.⁵⁰

Reformasyon döneminde Hıristiyanlığın bütünlüğünü bozan ve Roma Katolik Kilisesinin Reformasyonunu ve Protestanizm'i başlatan iki önemli isim vardır. Bunlar Alman hümanist Desiderius Erasmus (1465-1536) ve Alman Katolik keşiş Martin Luther'dir. Erasmus entelektüeller üzerinde etkili olurken Luther daha alt gruplar üzerinde etkili oldu. Luther konuşmalarında Papa'nın, Hz. Muhammed'in ve Yahudilerin aleyhinde idi. Hz. Muhammed ve Papa Luther'in küfürlerine, hakaretlerine maruz kalmıştır. Nitekim Luther'e göre Hz. Muhammed ve Papa birlikte boyunduruğa geçirilmiştir.⁵¹

Luther'in Çağdaşı Calvin de Hz. Muhammed'i yalancı, sahte peygamber olmakla suçlar ve onun Müslümanlar tarafından Tanrı'nın oğlunun yerine konduğunu ve öldürülmesi gereken bir kişi olduğunu belirtir.⁵²

Görüldüğü gibi Reformcular tarafından Hz. Muhammed ile ilgili olarak ortaya atılan iddialar daha önceki Kilise Babalarının iddialarının tekrarından başka bir şey değildir. Başta Luther ve Calvin olmak üzere büyük hümanist olarak kabul edilen reformcu din adamları İslâm hakkındaki düşüncelerini, Kur'an'a, İslâmî kaynaklara ve Müslümanlarla ilgili eserlere dayandırmaktan çok, daha önce din adamları ve tarihçileri tarafından İslâm aleyhine yazılmış polemikçi eserleri esas almışlardır. Bu da gösteriyor ki bunlar da Ortaçağ Hıristiyan din adamları gibi İslâm'a karşı son derece peşin hükümlü idiler.

Aynı zamanda dini oyunlar yazarı da olan Piskopos John Bale (1495-1563), *Book of Revelations*'a yazdığı tefsirde, Papa'yı Gog (Yecüc), Hz.

⁴⁹ Rajashekar, "Challenge", agy.

⁵⁰ Reeves, 123-125.

⁵¹ Reeves, 120.

⁵² Francis Nigel Lee, *Calvin On Islam*, Australia 2000, [\(15.10.2008\)](http://www.dr-fnlee.org/docs6/calvİslâm/calvİslâm.pdf); Peter Hammond, "The Challenge of Islam According to the Reformers, [\(10.10.2008\)](http://www.frontline.org.za/.../challengeofislam_reformers.htm).

Muhammed’i de *Magog* (Mecüc) şeklinde Hıristiyanlığın en büyük düşmanları olarak nitelendirdi.⁵³

İngiltere’de ise reform öncesi İslâm tehlikesini seslendiren kişi XIV. yüzyıl Oxfordlu bilim adamı olan ve Protestanizm’in öncüsü sayılan, bu nedenle *Protestanlığın Sabah Yıldızı* olarak anılan John Wycliff (1320-1384)’tir. Onun 1378 -1384’de yayınlanan polemikle ilgili *De Christo et Suo Adversario Anti Christo* isimli eseri vardır. Ona göre İslâm, Kilise’nin çok günahkâr olması nedeniyle Hıristiyanlıktan ortaya çıkmıştır. Diğer çalışması olan *De Veritate Sacrae Scriptuare* isimli eserinde o, İslâm’ın Mesih karşıtı bir din ve Mesih’in tekrar gelişene kadar gelişecek olan Hıristiyanlığın geçici bir hastalığı olduğu üzerinde durdu. Aynı düşünce Luther’de de vardı.⁵⁴ Yine ona göre Deccal olan Papa’dan sonra ikinci günahkâr kişi Hz. Muhammed’dir ve Şeytan’ın oğlu olduğu için lanetlenmiştir.

Reformasyondan sonra Batı’da Hz. Muhammed’in bir put ve Tanrı olduğu düşüncesi fazla uzun sürmedi, fakat bu defa onun sahte peygamber olduğu yönünde ithamlar ağırlık kazandı. Kuran’ın Şeytan’ın çalışmasının bir ürünü olduğu fikri yayıldı.

Aydınlanma çağında da Voltair bile dini taassuptan dolayı geçmişten gelen bu düşüncüyü değiştirememiş⁵⁵; “*Le Fanatisme ou Muhamet le Prophet*” isimli piyesi yazmış, Papa XIV. Benedict’e takdim etmiş, onun övgüsünü kazanmıştır. Burada da Hz. Muhammed bir sahtekâr, ahlaksız, içgüdüüne göre hareket eden bir rolde sunularak⁵⁶ ona hakaret edilmiştir.

3. Luther’in İslam’a Bakışı

Alman din reformcusu olan Martin Luther 10 Kasım 1483 yılında Almanya’nın Eisleben şehrinde doğan Martin Luther, Erfurt Üniversitesi’nde okudu. Erfurt yolunda yıldırım çarpma tehlikesiyle karşılaşınca genç yaşta Augustin tarikatına katıldı, ilahiyat eğitimine başladı. Kilise ve Üniversitede hızla ilerledi, Wittenberg Üniversitesi’nde Kitab-ı Mukaddes üzerine Profesör oldu. Teolojik anlamda ebedi kurtuluşun, dinsel uygulamalarla değil yalnızca imanla olacağını iddia etti. Katolik Kilisesi’nin endüljans uygulamasını eleştirdi. Bu eleştirilerini içeren 95 Maddelik Tez’ini Wittenberg Kale Kilisesi’nin kapısına astı ve böylece reform hareketini başlatmış oldu. Bunun üzerine engizisyon davasında Luther, gıyabında yargılandı. İmparator Maximillian onu

⁵³ Reeves,125; “Select Works of John Bale, DD. Bishop of Ossary”, [http://www.archive.org/stream/selectworksofbal00baleuoft/selectworksofbal00baleuoft_djvu.tx.\(10.10.2009\)](http://www.archive.org/stream/selectworksofbal00baleuoft/selectworksofbal00baleuoft_djvu.tx.(10.10.2009))

⁵⁴ Reeves, 126.

⁵⁵ Reeves, 4.

⁵⁶ C. E. Bosworth, “A Dramatisation of the Prophet Muhammad’s Life: Henri de Bornier’s Mahomet” www.ingentaconnect.com/content/brill/num/1970/00000017/00000002/art00003?crawler=true (25.06.2009); Ronald W. Tobin, The Sources of Voltaire’s “Mahomet”, <http://www.jstor.org>. (15.08.2008)

heretik ilan etti; Luther, suçlamalara cevap vermek üzere Roma'ya çağrıldı. Augsburg'ta Kardinal Cajetan ondan, fikirlerinden ve Kilise'ye yaptığı saldırılarından vazgeçmesini isteyince, Luther, Wittenberg'e döndü. Saksonya Dükü III. Frederick onu himayesi altına aldı. Papa X. Leo, III. Frederick'ten Luther'in sürgüne gönderilmesini talep ettiyse de, dük bu emre itaat etmedi.⁵⁷ Bu arada bazı görüşlerinden vazgeçen, hatta Papa'ya bir özür mektubu bile göndermesine rağmen Luther, Roma'nın otoritesini ve papanın affediciliğini reddedici sözlerinden dolayı şimşekleri üzerine çekti. Luther'in bu hareketine Alman prensleri ve halkı ilgi gösterdi, dolayısıyla reforma olan destekleri arttı. 1520'de Papa X. Leo, Luther'i aforoz etti. Papalık bildirisi Luther'in eline geçti ama Erfurt Üniversitesi'ndeki öğrencileri onu parçalayıp suya attı. Üniversite yetkilileri ise bu olaya müdahale etmedi. Luther, belki de en meşhur kitabı olan Von der Freiheit des Christenmenschen (Hıristiyan Kişinin Özgürlüğü Üzerine) isimli kitabını Papa X. Leo'ya açık bir mektupla birlikte yayımladı.

Luther 1521 yılında İmparator V. Charles tarafından Worms Kurulu'na ifade vermek üzere çağrıldığında Worms'a büyük bir kalabalık eşliğinde zafer kazanmış komutan edasıyla girdi. Burada kendisinden yazmış olduğu kitaplardaki heretik fikirlerinden vazgeçmesi istendi ama o kabul etmedi. Worms Kurulu, sonuç alınamadan dağıldı. Luther de yerleştiği Wartburg'da İncil'in Almancaya tercümesine başladı. Ayinler Almanca yapılır oldu. Luther hakkındaki yasaklamalar kaldırıldı ve o da Wittenberg'e dönerek kilisede vaaz vermeye başladı. Nürnberg Kurulu, Luther'den artık kitap yayımlamamasını isteyerek Katolik doktrini dışındaki vaazları yasakladıysa da Luther yazmaya devam etti; hatta şair ve müzisyenlerden ayinlerde kullanılacak yerel dile katkıda bulunmalarını istedi.

Luther, 1521 yılında köylüler Luther'in öğretileri doğrultusunda ekonomik koşullarının iyileştirilmesi için ayaklandı. Luther köylülerin saldırılarına karşı *Against the Murderous and Plundering Bands of Peasants* isimli kitap yazdı ve ayaklanma köylülerin öldürülmesiyle sona erdi.⁵⁸

Eski bir rahibe ile evlenmiş olan Luther, 1526'da *Deutsche Messe und Ordnung des Gottesdienstes (Almanca Ayin ve İbadet Düzeni)* adıyla yayımlanmış olduğu kitabı doğrultusunda ayinlere başladı.

1529 senesinde önce Batı medeniyetini İslam tehlikesinden korumak için Türklere karşı savaşmanın her Hıristiyan'ın üzerine vazife olduğunu bildiren küçük bir eserden sonra, Hıristiyanlığın temel inanç ve doktrinlerinin soru-cevap şeklinde öğretildiği *Küçük ve Büyük Katesizm (İlmihal)*'i yayımladı.⁵⁹ Nürnberg Dini Barış Komitesi, Alman Protestanlara özgürlük tanıdı. Luther, Wittenberg İlahiyat Fakültesi'nin dekanlığına getirildi. Sağlık

⁵⁷ Atkinson, 166,167.

⁵⁸ Atkinson, 242.

⁵⁹ Atkinson, 266,267.

sorunları olmasına rağmen yazmayı sürdürdü. Önce Anabaptistler⁶⁰, daha sonra Yahudiler aleyhine yazdı. Kutsal Metinlerden hareketle papalığa karşı oldukça ağır bir dille *Wider das Papsttum zu Rom vom Teufel Gestiftet (Roma'da Şeytan Tarafından Kurulmuş Papalığa Karşı)* isimli eleştiri kitabını yazdı. 17 Şubat 1546 günü doğduğu yer olan Eisleben'de kalp ve böbrek yetmezliğinden öldü.⁶¹ Görüldüğü gibi katı, tavizsiz bir Hıristiyan olarak yetişen Luther'in İslam ile ilgili düşüncelerini daha çok İslam'ın Orta Çağ'daki yorumlarına dayandırmıştır.

Onun İslâm ile ilgili çalışmalarının listesi oldukça uzundur. *On War Against the Turk (1529)*, Hıristiyanların düşmanlarına vicdanlı bir şekilde öğüt veren bir eserdir. Daniel 7'nin tefsirini ekleyerek yazdığı *Heerpredigt wider den Turken (Military Sermon Against the Turks, (Türlere Karşı Askeri Vaaz) (1529)* kitabı Türk tehlikesini izah eder. *Vorwort zu dem Libellus de ritu et moribus Turcorum (Preface to Lihellus de ritu et moribus Turcorum, 1530)* adlı eseri bir küçük önsöz olup 1481 yılı civarında yazılmıştır, Osmanlıların Viyana'yı tehdidi üzerine kaleme alınmıştır, Türk gelenekleri ve dinleri hakkında bilgiler içerir. *Admonition to Prayer against the Turks (1541)*, isimli eserinde bütün Hıristiyanları düşmanlara (Tüklere) karşı duaya ve tevbeye çağırılmaktadır. *Verlegung des Alcoran Bruder Richardi, Prediger Ordens (Refutation of the Alcoran of Brother Richard, Preaching Order, 1542)*, isimli eser Luther'in İslâm aleyhine yazılmış Orta Çağ polemik alanında Almanca bir tercümedir. *Vorrede zu Theodor Biblianders Koranausgabe (Preface to Theodor Bibliander's Edition of the Qur'an, 1543)*. Bu esas çalışmalarının yanında daha sonraki dönemlerde de ara sıra çalışmalara rastlanır. *Table Talk* isimli çalışması baştan sona Türklerle ilgilidir.⁶²

Luther Osmanlı'nın Avrupa içlerine daha doğrusu Viyana kapılarına gelinceye kadar hayatının ilk dönemlerindeki yazılarında Türklerle olumlu olarak bakmıştır. O, Osmanlı'da dini çoğulculuk bağlamında Hıristiyan dünyadan daha fazla dini özgürlüğün olduğunu kabul ediyordu. İlk eseri olan "*On War Against*" isimli eserindeki⁶³ ana tema bu toleranstan dolayı Hıristiyanların Osmanlılara karşı bir savaşa çıkıp çıkmamaları konusunda pozisyonunu belirlemeye çalışıyordu. Burada Hıristiyanların savaşa kalkışmasını istemiyordu. Yine burada Hıristiyanların pasif bir mücadele içine girmesini ve Osmanlıdaki dini toleransın Almanlar tarafından bilinmemesi gerektiği üzerinde durdu. Bu

⁶⁰ Vaftiz uygulamasının sadece ergenlikte olabileceğini iddia eden bir Protestan mezhebi. Gündüz, *Sözlük*, 30.

⁶¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Luther>.(17.09.09); <http://www.baktabulum.com/biyografi/67921-martin-luter-kimdir-martin-luter-biyografisi-hayati-hakkinda.html>. (17.09.09) http://www.allstands.com/potluck3/martinlutherbi_ugr_gn.htm; Olgun, *Protestanlık*, 21-25.

⁶² Luther, *Table Talk of the Turks*, www.reformed.org/documents/Table_talk/table_talk.html, (27.12.2009); books.google.com.tr/books?id=n-IFAAAAQAAJ. Robert O. Smith, "Luther, the Turks, and Islam", *Luther, the Turks, and Islam*, Currents in Theology and Mission, Oct, 2007, [http://findarticles.com/p/articles/mi_m0MDO/is_5_34/ai_n21053788/\(15.02.2008\)](http://findarticles.com/p/articles/mi_m0MDO/is_5_34/ai_n21053788/(15.02.2008)).

⁶³ Atkinson,280.

onları din değiştirme psikolojisine itebilirdi. Ayrıca Hıristiyanların Osmanlıda zımmi statüsünde ikinci sınıf vatandaşlar olduğunu belirtti.⁶⁴ Yine Luther Roma Kilisesi'ni eleştirmek adına İslam'a karşı hoşgörölü olmuştur. Nitekim ona göre Türklerin din adamları vakarlı, cesur ve titiz bir yaşam sürmektedirler. Bu nedenle onlar Papalıktaki din adamları ve Papazları yanında melek denebilecek seviyededirler. Yine Türkler kendi mabetlerinde sık sık ibadet için bir araya gelerek terbiyeli, sessiz bir şekilde davranmaktadırlar. Hıristiyanların kendi kiliselerinde ise böyle bir terbiye ve sessizlik bulunmamaktadır. Ayrıca Luther, Türkler'e olan hayranlığını, "*onların sert, cesur ve şerefli olduklarını, kendileri gibi aşırı derecede içki içip yemek yemediklerini, süslü giyinmediklerini, mütevazi olduklarını, boř yere yemin edip lanet okumadıklarını, krallarına itaat ettiklerini, ordularının da sağlam ve hareketli olduğunu*" ifade ederek göstermiştir.⁶⁵ Yine o "... Türkler yeminlerini göęü ve yeri yaratan Tanrı'ya ve onun kulu olan Muhammed'e ve semadan gönderilen 84 peygamber üzerine yaparlar ve yerine getirirler. Böyle bir dūřmanın güç ve kudretine karşılık, biz bütün Almanlar, tembel tembel geviş getiren diři domuzlar gibi işsiz gücsüz dolaşıyor, oburca tıkınıyor, hayvan gibi yiyor, içiyor, türlü kötü niyet ve arzularımızı yerine getiriyor, hiçbir řeyi, ciddiye almıyoruz. Bunun yanında zavallı Alman askerleri çok acıklı durumlara dūřüyor ve büyük yenilgilere uğruyor. Çünkü Türk 30 yıl içinde o kadar kudret kazandı ki, Mısır'ın, Arabistan'ın, Asya'nın ve bütün Yunanistan'ın hakimi oldu..." sözleri ile Türklerle olan hayranlığını dile getirmiştir.⁶⁶

Luther'indüşüncesine göre Tanrı Hıristiyanları işlemiş oldukları günahlardan ve dindeki samimiyetsizliklerinden dolayı cezalandırmak istemiştir.⁶⁷ Luthercezalnadırma vasıtası olarak da İslam'a hoş görü ile baktığı dönemlerde Türk akıncılarını (Müslümanları) Tanrı'nın iyi tasarlanmış sopası olarak görmüştür.⁶⁸ Dahası o "*biz Türklerle savaşmamalıyız, onun yerine Tanrı'nın yüceliğinin bizim üzerimize gelmesi için ilk önce yolumuzu düzeltmeliyiz.*" ifadesini kullanmıştır.⁶⁹ Bunu izah ederken Almanları kendilerine uyarıcı geldiği halde davranışlarını düzeltmeyen Ninova halkı ile aynileştirerek anlatır. Bunu yaparken de Yuhanna 3:6-10'a atıf yapar. Yine o

⁶⁴ Adam S. Fracisco, "Luther, Lutheranism and the Challenges of Islam", Concordia Theological Querty Volume 71, October 2007, 288. www.ctsfw.net/media/pdfs/franciscochallengeofislam.pdf (16.12.2009).

⁶⁵ <http://www.wardom.org/martin-luther-t180248.html>; Ludwig Hageman, *Martin Luther'in İslam Anlayışı* (çev. K. Kahramantürk), İzmir 2000, 81.

⁶⁶ Erbaş, 169.

⁶⁷ Atkinson, 105,107.

⁶⁸ Atkinson, 272; Erbaş, 170; Olgun, *Teolojik Uyum Sorunu Luther ve İslam*, İstanbul 2008,33.

⁶⁹ Luther, War on Against The Turks, Vom Kriege wider die Türken, 1528 (WA 30 II, 107-148), www.lutherdansk.dk/On%20war%20against%20Islamic%20reign%20of%20terr... (16.12.2009); Kenneth M. Setton, "Lutheranism and the Turkish Peril," *Balkan Studies* 3 (1962): 133-68'den Smith, agy.

Tanrı, Türkler sayesinde bizi cezalandırmaktadır⁷⁰ demektedir. Burada Luther'in Türklerle Müslümanları ayınlığı bilinmelidir.

O Belgrat'ın 1521 ve Macaristan'ın Sultan Süleyman tarafından 1526 yılında alınması üzerine İmparatorun emri altında Türklerin aleyhine savaşı savundu.⁷¹ Nitekim Türklerin Almanya'yı tehdit etmesi üzerine İmparator Charles V Katoliklerle Protestan ayrılıkçılar arasında 1532 yılında Nuremberg'de ateşkes ilan ettiğinde Luther hareketi, ilk defa resmi olarak Kutsal Roma İmparatorluğuna tolerans gösterdi ve onun siyasi yelpazesinde yer aldı⁷²

Luther'e göre İslam'ın evrensel mesajı düşünsel ve teolojik olmayıp siyasidir, politiktir. İslam imparatorluklar kurmuştur, büyümesini savaş ve kılıç yolu ile sağlamıştır. Hıristiyanlık vaaz ve mucize yolu ile yayılmıştır.⁷³

Sermon On War of The Turks isimli çalışmada Luther: "Asya ve Yunanistan Müslümanların eline geçti, Onların başları Mesih'in ayakları altında olsun. Mesih daha önce düşmanlarını pişman etti. Türkleri ve Sarakanları da pişman edecektir. Yahudileri Romalılarla, Romalıları da Gotlularla perişan etti. Kutsal yazılara göre Deccal'in yazıları (Kur'an) insan eli olmadan paramparça edilecektir. Sonunda Mesih'in gelmesi gerçekleştirecektir. Kıyamet gününden önce onlar Mesih'in ayakları altında uzanacaklardır." şeklinde kehanetlerde bulunmuştur.⁷⁴

Dahası o, ithamlarında daha da ileri giderek "Papa ne kadar Deccal ise Türkler de o derece Şeytan'ın enkernesidir. Hıristiyanların duası her ikisinin cehenneme gitmesi yönünde olmalıdır. Tanrı onları Ahiret gününde oraya göndersin, umarım bu uzun süre sonra olmaz." ifadesini de kullanmıştır.⁷⁵

Luther, Georg van Mühlbach'in *A Book on the Life and Customs of the Turks* (1530)'ine önsöz yazdı. Yine o, Rinaldo da Monte Croce'nun yazdığı, orijinali 1320'de basılan ve 1542'de yeniden yayınlanan Almanca ismi (*Verlegung des Alcoran*) *Confutation of the Qur'an* isimli çalışmaya İslâm'ı çürütmek amacıyla bir önsöz yazdı.⁷⁶ Luther bu amacını şu sözlerle ifade etmektedir: "Muhammed'in inancının ne kadar bozuk bir inanç olduğunun biz Almanlar tarafından iyice anlaşılması ve kendi Hıristiyan inancımızda daha da

⁷⁰ Smith, agy.

⁷¹ Erbaş, 168; Rajashekar, "Challenge", agy; Adam S. Fracisco, "Luther, Lutheranism and the Challenges of Islam", Concordia Theological quarterly Volume 71, October 2007, 287. www.ctsfw.net/media/pdfs/franciscochallengeofislam.pdf (16.12.2009).

⁷² Eric W. Gritsch, *Martin--God's Court Jester: Luther in Retrospect* (Philadelphia: Fortress, 1983), 69-70'den Smith, agy.

⁷³ Fracisco, agy, 289.

⁷⁴ Reeves, 130.

⁷⁵ Smith, agy.

⁷⁶ Rajashekar, "Luther and Islam: An Asian Perspective", www.tf.uio.no/lo/lck/rajashekar.html.

*güçlenmemiz için*⁷⁷. Burada o, kendi öncülleri, ustaları gibi hemencecik İslâm'ın Yahudiliğın, Hıristiyanlığın ve putperest dinlerinden oluşan yamalı bohça olduğunu vurguladı. Ona göre İslâm, şarabın yasaklanması ve yılın bazı zamanlarında yapılan törenleri; Nasıralıların (Sayılar 6:1-2) yıkanması gibi uygulamaları Yahudilikten; Mesih'e, Meryem'e, diğer havariilere ve bazı azizlere dualarında yer vermesini de Hıristiyanlıktan almıştır.⁷⁸

Luther, Bibliander'in⁷⁹ Peter the Venerable'nin yaptığı Latince Kur'an tercümesine (1543) yazdığı önsözde⁸⁰ İslâm'ı ahlak, şeriat ve çalışma dürüstlüğü gibi konularda değerlendirir; İslâm'ı kendi dininin ahir zaman⁸¹ anlayışı açısından eleştirir. Bunu yaparken o kendi tarihinin ve Kitab-ı Mukaddes'in "Şeytan" ve "Tanrı'nın gazabı" gibi argümanları İslam için kullanır.

O, bir tercüman, yorumcu, savunmacı, eğitmen perspektifinden İslâm'ı muhatap alır. Bunu yaparken de bazen söven-sayan polemikçi bakış açısı ile İslâm'ı değerlendirmeye tabi tutar.⁸²

Ona göre Türklerin İlah'ı Şeytan'dır.⁸³ Bunu bu şekilde değerlendirmesi Türklerin gücünden kaynaklanmaktadır. *The Book on Life and Customs of the Turks* isimli çalışmasında Hıristiyanlıkla İslâm'ı karşılaştırır, farklılıkların en önemlisi olarak Hz. Muhammed'in Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğunu inkar etmesini gösterir. Yine ona göre, Muhammed İsa'nın insanların günahı için öldüğünü ve göklere çekildiğini, günahlara keffaret olduğunu, canlıları ve ölüleri yargılamak için geleceğini de inkar etmektedir. Luther Hz. Muhammed'in kıyamete, tekrar dirilmeye, Tanrı tarafından yargılamaya muhtemelen inandığını, ama kutsal ruhu ve onun lütuflarını inkar ettiğini belirtir.⁸⁴

Luther 1530'da yazdığı ahir zamanla ilgili olan *Daniel* kitabının açıklamasında Kutsal metinlerin son gün Almanya'da paramparça edileceğini,

⁷⁷ Hakan Olgun, *Luther ve Reformu*, Ankara 2001,190.

⁷⁸ Rajashekar, "Luther and Islam", agy; Olgun, *Luther ve İslam*, 42.

⁷⁹ Bibliander; Asıl ismi Theodor Buchmann (2504-1564), Oartaçağ Hıristiyan dünyasında İslam hakkında etkili olan bir din adamı. İslam'a dair üç ciltlik bir eser kaleme almıştır. Birinci cilt Kur'an-ı Kerim, hadisler ve İslam akaidinden bazı alıntılardan oluşur. İkinci cilt bazı Hıristiyan polemikçilerin İslam ile ilgili polemiklerini işler, üçüncü ciltte ise Türklere ayrılmıştır. Mustafa Alıcı, *Müslüman Hıristiyan Diyalogu*, İstanbul 2005, 111.

⁸⁰ Rajashekar, "Luther and Islam", agy.

⁸¹ Bu düşünce Dünya'nın sonuna doğru gerçekleşecek olan olaylar üzerine temellenir. Eski ve Yeni Ahit'de bu zaman dilimi ile ilgili işaret edilmiş olaylardan bahsedilir. Luther'in de üzerinde durduğu ve Müslümanlarla olan polemiklerinde kullandığı öngörülerden biri Deccal konusudur.

⁸² Rajashekar, "Challenge", agy.

⁸³ Luther, *On War against the Turks*, agy; Olgun, *Luther ve İslam*, 33

⁸⁴ Rajashekar, "Luther and Islam", agy.

bunu da yapacak olanların Türkler olacağını ileri sürer. Dahası ona göre Roma İmparatorluğu da Türklerle sona erecektir.⁸⁵

1535’de Genesis üzerine yaptığı bir çalışmada Deccal’in Papa ve Türkler olduğunu iddia eder. Deccal’in şahsiyeti Papa’dır, Türkler de onun vücududur. Yine ona göre “Papa ve Türkler bir paranın iki yüzü gibidir”.⁸⁶

Hambrough (Hamburg) şehrinin din adamı olan Dr. Aepinus, Wittemberg’e kendisiyle konuşmak için geldiğinde, görüşmeden sonra ayrılırken Luther’e söylediği “*biz ve kilisemiz sizin duacılarınıza katılmak için emrinize amadeyiz*” dediğinde Luther: “*Sevgili Aepine, sebepler biz değiliz, Tanrıdır. Sizler bizim dualarımıza katılın, belki sebepler oluşur. Ben yaşadığım sürece Papa ve Türklere beddua edeceğim. Bunu siz de Hambrough’da yaparsanız çok memnun olurum. Muhammed ve Papa’ya samimi bir şekilde beddua ediniz*” şeklinde cevap vermiştir.⁸⁷

Luther Türklerin (Müslümanların) İncili’nin (Kur’an) Mesih’i peygamber gibi kabul etmesini inkâr edemeyeceğini belirtir. Buna ilaveten o, Türklerin Meryem ve Mesih’i yüceltiklerini; ancak Muhammed’i Mesih’in üstünde tuttıklarını, Mesih’in Tanrı olmadığını iddia ettiklerini belirtir. Yine o, Tesniye 23:17-18 ve Yuhanna’nın Vahyi:22:15’de işaret edilen köpek evliliği, sodomik evliliği⁸⁸ kabul ettiklerini bu nedenle Sodom’un Türkiye olduğunu iddia eder.⁸⁹ Yine o devam eder: Tanrım ikisini de cehenneme gönder. Ben inanıyorum ki, İncil güçlü bir şekilde gelecek, sefih Muhammed’e hücum edecek bunu rab İsa Mesih yakında gerçekleştirecektir.⁹⁰ Yine Luther İslam’ın çok evlilikle ilgili uygulamalarını da eleştirir. Ona göre İslâm evliliği öldürmüştür. Daniel 11.37’de geçen *Ne atalarının ilahlarına ne de kadınların özlediğine, hiçbir ilaha saygı göstermeyecek, çünkü kendisini hepsinden büyük*

⁸⁵ Luther to John Frederic, Duke of Saxony," cited in Armour, *Islam, Christianity, and the West*, 114’dan Smith, agy; Francisco, agm,

⁸⁶ Rajashekar, “Challenge”, agy.

⁸⁷ <http://humanum.arts.cuhk.edu.hk/~hkshp/wclassic/luther-talk.htm>; Short Works of Martin Luther, 143; -*GoogleKitaplar*, *Martin Luther - 2007 - Religion - books.google.com.tr/books?isbn=1434608360*.(19.08.2009); Luther, Selections from the Table Talk of Martin Luther, <http://infomotions.com/etexts/gutenberg/dirs/etext06/tlhr10.htm> (26.12.2009).

⁸⁸ Sodom Evliliği: Sodom (Şezum) Hz. Lut’un amcası Hz.İbrahim’den ayrılarak yerleştiği, İsrail’de Lut gölünün güney doğusunda olduğu tahmin edilen eşcinsellik, aile içi zinanın ve cinsel sapkınlığın yaygın olduğu tarihi bir şehir. Tevrat ve Kur’an’da anlatılanlara göre Tanrı bu şehir halkını uyarmak için Hz. Lut’a iki melek gönderir. Şehir erkekleri bunlara tecavüz etmek için Lut peygamberin evine gelirler. Ama gözleri kör olur. Buna rağmen isteklerinden vazgeçmezler. Tanrı melekler vasıtası ile Hz. Lut’a kendisi ve inanları ile birlikte şehri terk etmesini iletir. Kafile şehri terk ettikten sonra şehir ateşle yerle bir edilir. Sodom evliliği de livatayı esas alan cinsel birleşme.

⁸⁹ Luther, War on against the Turks, agy.

⁹⁰ Francis Nigel Lee, “Luther on Islam and Papacy”, <http://www.dr-fnlee.org/docs/loiatp/loiatp.pdf> (18.10.2008).

edecek ifadesini yorumlarken “Muhammed bütün kadınları emri altına aldı. Papa'nın karısı yoktu. Ama bütün kadınlara sahipti. Kimin bir eşi yoksa bütün eşlere sahiptir. Kim bütün kadınlara sahipse eşi yoktur” der. Ne oldu da Muhammed birçok eş almakla aileyi bozdu” demektedir.⁹¹

Luther *Selected Psalms*'da, Hıristiyanların Müslüman olabileceği endişesini duymaktadır. Bunun için Hıristiyanlardan Şeytan'ın iğvalarından gözlerinin yılmamasını şu cümlelerle ister: “İğrenç Hz. Muhammed benim peygamberim olabilir. Türkler Yahudiler kutlu yolda olabilir, Şeytan Luther'in aleyhinde çalışabilir. Luther'in aleyhinde olabilir. Benim Şeytan'ın aleyhine yaptığım çalışmalar için dua edin”⁹² demiştir.

Luther'e göre Unitarian (tekçi-vahdaniyetçi) Arianizm⁹³, uniterian⁹⁴ İslâm'ı üretmiştir. Luther'in mensubu olduğu Agustian tarikatının fikir Babası olan Agustin, Arianizmin fikir Babası olan Arius'a cehennemi layık görür. Bu günahahtan dolayı Arius'un cezası her geçen gün artmaktadır. Luther'e göre de Hz. Muhammed bu mezhepten çıkmıştır. 336'da ölen Arius, teslisi inkâr ettiği için uniterian (tekçi) sapkın olmuştur. Sonra sapkın Muhammed 610 civarında ünitarianizmin kendine has türü olması nedeniyle Hıristiyanlığı reddetmiştir. Sonunda o aniden Müslümanlığı reddeden teslisçileri (üçlü birlikçileri) bastırmaya ve onlara zulmetmeye başlamıştır.⁹⁵

Luther daha da ileri giderek İslâm'ı ortaçağdaki Hıristiyanların görüşleri doğrultusunda değerlendirir ve İslâm'ın Hıristiyanlık, Yahudilik ve putperestlikten alınma bir din olduğu iddia eder.⁹⁶

O İslâm ile Yahudiliğin Hıristiyanlıktan daha fazla benzerliklerinin olduğunu belirtir.⁹⁷ Ona göre Müslümanlar ve Yahudiler Tanrı'nın gerçekliğinde anlaşılır; üçlemeyi ve vaftizi kabul etmezler. İki dinin sünnet olma ve diğer bazı adetleri arasında ortaklık vardır.⁹⁸ Yine o bu bağlamda İslâm ile Yahudiliği yasaklar, bayramlar gibi konularda karşılaştırdı. Luther Hz. Muhammed'in

⁹¹ Luther, War on against the Turks, agy Lee, “Islam in the Bible”, www.dr-fnlee.org/docs/iitb/iitb.pdf.(10.08.2008).

⁹² Reeves,127.

⁹³ Arianizm: İsa Mesih'in uluhiyetini reddeden bu nedenle Hıristiyanlarca sapkın olarak kabul edilen bir akım. Arius'un ismiyle anılan bu akıma göre Tanrı'nın oğlunun ezeli ve ebedi olmadığını ve Tanrı tarafından yaratıldığını dolayısıyla tabiatı itibarı ile Tanrı olmadığını kabul eder. Gündüz, *Sözlük*, 376.

⁹⁴ Tekçilik, teslisi reddetme.

⁹⁵ Lee “Islam and the Papacy”, agy.

⁹⁶ Sarah Henrich - James L. Boyce, “Martin Luther—Translations of Two Prefaces on Islam: *Preface to the Libellus de ritu et moribus, Turcorum* (1530), and *Preface to Bibliander's Edition of the Qur'an* (1543) (Two Prefaces on Islam) Luther Seminary St. Paul, (Minnesota. http://www.luthersem.edu/word&world/Archives/16-2_Islam/16-2_Boyce-Henrich.pdf(25.02.2008).

⁹⁷ Rajashekar, “Luther and Islam”, agy.

⁹⁸ Rajashekar, “Luther and Islam”, agy.

peygamberlikle ilgili görüşleri Hıristiyan inancından aldığı konusunda oldukça iddialı idi. Müslümanların Yahudiler gibi teslisi ve vaftizi inkâr ettiğini söyler.⁹⁹

O, *Book of Revelation* isimli çalışmanın ön sözünde 1530 yılında yine 1546'da yazdığı *the Deutsche Bibel*'da taraftarlarına birinci felaketin Şeytan, Heretik Arius, onun yandaşları ve Hıristiyanlığa her yerde bela olan onunla uğraşan kimseler, ikinci felaketin ise Şeytan taraftarları Sarakenler ile birlikte yüz karası Hz. Muhammed olduğunu açıkladı. Ona göre Hz. Muhammed doktrini ve kılıcı ile Hıristiyanlığa musallat olmuştur. Onlara son katılan da kutsal papalıktır. Luther, "*hepsinin canı cehenneme gitsin*" demektedir.¹⁰⁰

Luther, Yuhanna:8, 44'e dayanarak (Hz) Muhammed ile ilgili olarak "*Şeytan yalancı ve katil biridir: Yalanları ile ruhları, cinayetleri ile de bedeni öldürüyor*" diyerek; "*Muhammed'in yalancı bir ruhu olduğundan ve Şeytan da Kur'an'ı ile ruhları öldürdüğünden, Onun da yola koyulup, kılıcını da alarak bedenleri öldürmek için saldırması gerekiyordu ve böylece Türk inancı vaazlarla ve mucizelerle değil, bilakis kılıç ve katliamla ilerledi...*"iddiasında bulunmaktadır.

Luther, İslâm'ın tek Tanrı anlayışına pek inanmaz; İbrani Eloha ile Allah arasında semantik benzerliklerin olduğunu söyler; İslâm'ın iman doktrinini sorgular ve Allah'ın bir şey olmadığını sadece Şeytan olduğunu belirtir.¹⁰¹ Bu bağlamda o, Kur'an'ın Müslümanlara "Allahtan başka ilah yoktur" sözünü öğrettiğini, aslında bununla Şeytanı yüceltiklerini iddia etmektedir.¹⁰²

Luther'e göre İslâm ile Hıristiyanlık arasında temel farklardan birisi Mesih doktrini ile ilgili olanıdır. *A Book on Life and Customs of the Turks* isimli eserinin ön sözünde o şunları yazar: "*Hz. Muhammed, Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğunu bizim yaşamamız için yükseltildiğini inkar eder. Bizim günahımıza kefarete olarak bizi kurtaracağına inanmayı reddeder, yaşamı ve ölümü yargılamak için geleceğini inkâr eder, yeniden dirilmeye ve hesap gününe inanır, Kutsal ruhu ve onun inayetini inkar eder.*" Neticede Luther İslâm'ı bir "iş (çalışma) doktrini" olarak görür.¹⁰³

4. Luther'in Kur'an'a Bakışı

Luther'in kendi ifadelerine göre 1542 yılına kadar Kuran'ı okumadığı görülür. O 1542 yılında Wittenberg Üniversitesi kütüphanesinde Kur'an'ın

⁹⁹ Rajashekar, "Challenge", agy.

¹⁰⁰ "Preface to the Revelation of St. John" (1546/1530), LW 35:404-5.'den Smith, agy.

¹⁰¹ Luther, War on against the Turks, agy; Rajashekar, "Challenge", agy.

¹⁰² Olgun, *Luther ve İslam*, 49.

¹⁰³ Rajashekar, "Challenge", agy.

Latince tercümesini buldu. Bu kitap Dominican misyoner Riccoldo da Monte di Croce (1243-1320)'nin idi.¹⁰⁴

Onun Kuran ile ilgili iddiaları ve İslâm'ın kutsal yazıları ile ilgili bilgileri İtalyan yazarların fikirlerine dayanmaktaydı. Yine o Kuran'ı kritik ederken Ortaçağ Hıristiyan savunmacıların kitaplarını esas alıyordu. Kuran'ın esas teolojisini Hıristiyanlıkla ilişkilendirdi. Kuran'ın teolojik yönünün olmadığını söyledi. İslam'ın Mesih'in yeni bir çalışması, bir faaliyeti, bir şahsın tahayyülü, tasavvuru olduğunu belirtti. Ona göre Mesih inancı Adem'den beri Muhammed gelinceye kadar bütün peygamberlerle gönderilmiştir. Muhammed Kuran'da işaret eder. Bu nedenle Müslümanlar için Mesih'in dünyanın sonunda geleceği bir inançtır.¹⁰⁵ O Bakara Suresi 223'ü okudu ve buradan hareketle kadınlara çok az hak verildiğini iddia etti.¹⁰⁶

Kur'an'ı okuduktan sonra, Hz. Muhammed'in Deccal ve İncil düşmanı olduğu fikrini terketti. Ama Hz. Muhammed'i Mesih suretinde bir Tanrıyı reddederek tek Tanrı'ya inandığı için suçladı ve onu sahte peygamber olarak yaftaladı, onu Papa'nın yanına yerleştirdi, onun söylemlerini Tanrı'dan almadığını bilakis Şeytan'dan aldığını belirtti. Bunu *Sermons on st John's Gospel* isimli çalışmasında hikâyeleştirdi. Ona göre Hz. Muhammed'in Şeytan'ın iğvası olduğuna Tensiye 18:22'de; Deccal, Mesih karşıtı olduğuna Selaniklilere 2:1'de işaret edilmiştir. Daniel 8:25'te işaret edildiği gibi Hz. Muhammed, Mesih'in kilisesine yapılan düşmanlığı artırmıştır. Yine Luther, Hz. Muhammed'in kurnazlığından ve hilekârlığından bahseder.¹⁰⁷

Luther Hz Muhammed ve Kuran hakkında öteden beri polemiklerde öne çıkarılan iki iddiayı dile getiriyor: “*Şeytan Muhammed'in fitnecisi ve Kuran da onun eseri. Bu sayede Kuran'da iddia edilen Muhammed'in peygamber olarak gönderilmiş olması gerçeği geçersiz kılınmalı ve Kuran'ın asıl sahibinin Tanrı olduğu görüşü çürütülmeli. Çünkü yalnız Tanrı Kuran'ın tek yazarı olarak (İslam'ın görüşü böyle) bu türde bir eser ortaya koyabilir... Böylece ne Baba, ne Oğul, ne kutsal ruh, ne vaftiz, ne takdis merasimi, ne İncil, ne inanç ne de tüm Hıristiyan öğretisi ve yapısı, hiçbiri yok, çünkü Muhammed'in kendi öğretisi ve özellikle kılıç öğretisi var: Türk inancının aslı da budur...*”

Ona göre Hıristiyanlar düşmanlarının dinlerini öğrenmelidir. Bu nedenle o kendince Türk dininin (İslâm) gerçek yüzünü Hıristiyan taraftarlarına göstermek istedi. Bunun için de Kur'an tercüme edilmelidir. Bu düşünceden hareketle Luther Peter the Venerable'ye¹⁰⁸ ait olan Kur'an'ın Latince

¹⁰⁴ Francisco, agy, 292.

¹⁰⁵ Luther on War, agy; Francisco, agy, 288.

¹⁰⁶ Francisco, agy, 289.

¹⁰⁷ Reeves, 129; Francisco, agy, 291.

¹⁰⁸ İspanya'da sistemli Kur'an ve İslâm araştırmalarını başlatan Peter the Venerable, İngiliz Robertus Ketensis ile Dalmaçyalı Hermannus'u Kur'an'ı Latince'ye çevirmeye teşvik etmiştir. İkisinin 1143 yılında (baskısı: Bale 1543) yaptıkları ortak çeviri (Watt, *Bell's*

tercümesine (1543) de önsöz yazdı.¹⁰⁹ Bunun sebebinin Türklerin boyunduruğuna giren Hıristiyanların Muhammed'in inancına karşı korunması olduğunu yazdı. Böylece Hıristiyanların Kur'an'ı okuyarak İslam'ın gerçek yüzünü gördükten sonra imanlarını daha güçlendirerek gerçek Tanrı'ya yani Mesih'e döneceklerini ümit etmektedir. *Refutation of Quran* isimli çalışmada Luther'in metodolojisi Thomas Aquinas ve dominikan savunmacı ekolünün metodu idi. Bu, hakikati ortaya çıkarmadan önce yanlışlığı bertaraf etme metodudur. O, İncil savunmasında ve İslam'ın temellerini bertaraf etmek için Kuran üzerine yoğunlaşır; Kur'an'ın bölümlerini kullanarak genel görüşünü belirtir. İlk önce Muhammed'in peygamberliğini Mesih'in peygamberliğini destekleyen delillerin olmadığını söyler. Mesela ona göre Hz. Muhammed mucize gerçekleştirememiştir, Kuran'da yanlış bilgiler vermektedir. Kur'an'ın yanlış bilgi verdiğine örnek olarak Kur'an'ın Meryem'i Harun'un kardeşi olarak gösterdiğini (19:29) ileri sürer. Yine Kur'an'ın Mesih'in Tanrı oğlu olmasını ve Kutsal Ruh'u reddettiğini belirtir. Buna rağmen o Kuran tercümesinin mutlaka yapılmasını ister. Bunun nedeni olarak da Hıristiyanların Kur'an'ın gerçek

Introduction to the Qur'an, s. 173) uzun yıllar kullanılmış, İtalyanca, Almanca ve Hollandaca Kur'an tercümelerine kaynaklık etmiştir. Bu kötü ve tarafgir tercümenin etkisiyle Batı'da Kur'an hakkında çeşitli reddiyeler yazılmıştır. Kur'an'ı 1290'da Latince'ye çeviren Dominiken misyoner Riccollo da Monte di Croce, *Confutatio Alcorani* adlı eserinde Peter the Venerable'in görüşlerini takip etmiştir. Nicolas de Cuse 1461'de *Cribratio Alcorani* adıyla bir eser yazmış, XV. yüzyıl şarkiyatçılarından Ludovico Marraccio ise Kur'an'ı *Alcorani textus universus* adıyla Latince'ye tercüme etmiştir. Martin Luther, Kur'an'ın ve İslâm'ın ilâhî yapısını tamamen inkâr eder ve bunları Osmanlı Türkleri'nin şahsında değerlendirip Türkler'i katillikle suçlar. Esasta Peter the Venerable ve Riccollo da Monte di Croce'nin görüşlerini benimsemekle birlikte nisbeten daha yumuşak bir üslûp kullanan Luther fikirlerini *On War Against the Turks* kitabında ortaya koymuştur. (<http://www.enfal.de/kuran21.htm>.19.10.2009) İslamiyet ve Hz. Muhammed (sav) hakkındaki yanlışların Batı'da daha fazla yaygınlaşmasında etkin olan unsurlardan birisi de Haçlı seferleridir. Bu minvalden olmak üzere Cluny başrahibi Petrus Venerabilis'in (ö. 1156, Peter the Venerable Peter of Montboissier olarak da tanınır) İslamiyet'e karşı yazılan reddiyeleri sağlam bir temele oturtmak amacıyla yaptığı çalışmalar "Toledo-Cluny collection" adıyla meşhurdur. Alanında ilk sayılabilecek bu koleksiyon arasında *Liber generationis Mahumet*, *Doctrina Mahumet* ve *Summa totius haeresis Saracenorum* başlıklı çalışmalar ile Kur'an-ı Kerim'in Latince bir çevirisi ve Abdülmesih b. İshak el-Kindî'nin III/IX. Yüzyılda hıristiyanlığı savunmak amacıyla yazdığı bir *Risâle*'nin Latince tercümesi (*Epistola Saraceni* veya *Rescriptum Christiani*) bulunmaktadır. Vincent de Beauvais (ö. 1264) Hz. Muhammed (sav)'le ilgili olarak çeşitli manastır kroniklerinde kayıtlı bulunan ve nesilden nesile aktarılan hikayeleri *Speculum Historiale*'de (Book XXIII, Chapters XXIV-LXVIII) bir araya getirirken bu Risale'den de istifade etmiş ve çalışması Batı'da çok etkili olmuştur. Aşağıda kendisinden bahsedeceğimiz misyoner oryantalist Sir William Muir bu *Risale*'yi *The Apology of al-Kindî* başlığıyla İngilizce'ye tercüme ederek yayımlamıştır (London 1882). <http://www.sonpeygamber.info/tr/tr/oryantalistlerin-hz.-muhammed-e-bakisi/oryantalistlerin-hz.-muhammed-sav-e-bakisi.html>.

¹⁰⁹ Rajashekar, "Luther and Islam", agy; Francisco, agy, 292.

yüzünü, yani kendine göre yanlışlarını görmelerini istemesidir.¹¹⁰ Ayrıca o müslümanların İncil'le günün birinde mutlaka tanışacaklarını ümit ettiğini "Ben görmesem de sizler bunu başaracaksınız" söyli ile ifade eder.¹¹¹

Yine o Kur'an'ın üzerinde ısrarlı durmasının nedeninin Mesih'in İncil'i aşkına, hatırasına inanan Hıristiyanları İslâm dininin sahte yalan öğretilerine karşı uyararak olduğunu söyler.¹¹² Bu bağlamda Luther, Kur'an'a Daniel 11:36'da (..Tanrıların Tanrısına karşı duyulmamış sözler söyleyecek...) sözleriyle işaret edildiğini belirtir.¹¹³ Bununla birlikte Kur'an'ı "içinde Tanrısal bir sözün olmadığından dolayı kutsal olmayan bir kanun kitabı, bir vaaz, doktrinler kitabı, herhangi bir kitap" olarak düşünür.¹¹⁴ Buna rağmen düşmanların dinini öğrenmek gerekir düşüncesinden hareketle Arapça bilmemesine rağmen Kur'an'ı Almancaya kazandırmak istedi ve 1542'de Kur'an'ın bazı ayetlerini tercüme etti. Bu tercümede Luther, Kur'an'ı merkeze aldığı eleştirilerinde ileriye gitmiş; Kur'an'ı Papa'nın emirleri diye isimlendiren doktrinler, seremoniler kitabı gibi görmüştür.

Luther Kur'an hakkında bilgi verir. Ona göre Kur'an'da kılıç (şiddet) asil bir iş olarak görüldüğünden Kur'an kirli ve çirkindir.¹¹⁵ Hz. Muhammed'in Kuran'ı yalanların ruhudur. Luther, İslâm, Hıristiyan doktrinini yalanladığından dolayı İslam'da değerli bir şeyin olmadığını düşünür. Yine ona göre İslam Hıristiyanlıktaki gerçeklerden hiçbir şeyi koymamıştır.¹¹⁶ Buna ilaveten Luther, Kur'an'ı "Tanrıyla ve insanlarla alay etmekten hoşlanan Şeytan tarafından yazılmış bir kitap" olarak nitelemiştir.¹¹⁷ Dahası o bir çalışmasına "Muhammed'in Vahşi Kur'an'ı" başlığı atabilmiş¹¹⁸; ve şu sözleri söyleme cüretini gösterebilmiştir:

*"Muhammed'in Kur'an'ını artık okumayacağım. Çünkü o kitap baştan sona kaba, uydurma, kasıtlı, utanç verici yalanlardan oluşmakta, cinayete, zinaya, iffetsizliğe açıkça izin vermekte, evlilik kurumunu yıkmakta ve yığınla utanç verici iğrençlik ve aldatma içermektedir."*¹¹⁹

Yine XIV. yüzyılda Doğuya giden papaz Ricoldo de Monte Croce İslam'ı sahte bir din olarak vasıflandırdığı *Kuran'ın Çürütülmesi* başlıklı bir eser yazdı. Luther de Ricoldo'nun adı geçen yapıtını Latince'den Almancaya

¹¹⁰ Francisco, agy, 292.

¹¹¹ Francisco, agy, 299.

¹¹² Henrich-Boyce, agy.

¹¹³ Francis Nigel Lee, "Islam in the Bible", agy.

¹¹⁴ Olgun, Luther ve İslam, 41.

¹¹⁵ Luther, On War against the Turks, agy; Olgun, Luther ve İslam, 43.

¹¹⁶ Rajashekar, "Luther and Islam", agy.

¹¹⁷ Reeves, 119.

¹¹⁸ Ludwig Hageman, "Martin Luther'in İslam Anlayışı", (çev:K. Kahramantürk), İzmir 2000, 81.<http://www.wardom.org/martin-luther-t180248.html>. (25.06.2009).

¹¹⁹ Hageman, 81. Luther Kur'an'ın evliliğe saygı göstermediğini de "Türklere Karşı Savaş Hakkında" isimli çalışmada dile getirmektedir. Olgun, *Luther ve İslam*, 47

çevirmiştir. Luther'e göre, Hz. Muhammed'in kitabına, Kur'an'a inananlara insan bile denemez.¹²⁰ Görüldüğü gibi Luther'in İslam ve Kur'an hakkındaki düşünceleri diğer Katolik Hıristiyanlardan farklı değildir.

5. Luther'in Hz. Muhammed'e Bakışı

Luther'in Hz. Peygamber'e bakışı ile İslam'a bakışı arasında paralellik vardır. Değerlendirmelerini Hıristiyan teolojisini dikkate alarak yapar. Bu çerçevede Luther'e göre Hz. Muhammed, kilisenin öğretilerini inkâr eder, onlara tepeden bakar. Muhammed kurbanı ve tövbeyi kabul etmez. Kilise doktrininde Hz. Muhammed'in reddettiği bu mesele insanlığın varlığının asıl nedenidir. İlk günah Babadan nesillere geçmiştir. Bu Muhammed, bir Epikürcü gibi bunları boş, sonradan üretilmiş şeyler olarak kabul eder. Bundan başka Luther, Hz. Peygamber'i şarlatan, Mesih'in düşmanı ve inkârcısı, kan dökücü olarak vasıflandırır.¹²¹

Luther İslam Peygamberi'ne "enkarne olmuş şeytan" veya "şeytana tapan adam" diyebilmiştir. Gerçekte Luther, kendi dini dışındaki tüm dinlere sınır koymadan, pervasızca saldırmış; İslam'a ve Müslümanlara karşı saldırılarını daha da şiddetlendirmiştir.¹²²

Yine o, *Lectures on Genesis Chapters 45-50*'de Papa ile Hz. Muhammed'i aynı kefeye koyarak her ikisinin de İncil'i reddettikleri için Kilise'nin düşmanı ve Şeytan'ın kendi askerleri olduğunu söyler¹²³

Luther'in işaret ettiği İslâm ile Hıristiyanlık arasında merkezi farklardan birisi Mesih doktrini ile ilgili olanıdır. *A Book on Life and Customs of the Turks* isimli eserinin ön sözünde o şunları yazar: "Muhammed Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğunu, bizim yaşamamız için yükseltildiğini inkâr eder. Bizi günahımızdan ve kefaretimizden kurtaracağına inanmayı reddeder, yaşamı ve ölümü yargılamak için geleceğini inkâr eder. Yeniden dirilmeyi ve hesap gününe inanır, Kutsal ruhu ve onun inayetini inkâr eder."¹²⁴

Luther Hz. Peygamber'in İsa peygamberle ilgili düşüncelerini eleştirir, Hz. Muhammed'in Mesih'in canlıları ve ölüleri yargılamak için geleceğini de inkar ettiğini söyler. Hz. Muhammed'in kıyamete, tekrar dirilmeye, Tanrı tarafından yargılanmaya muhtemelen inandığını ama kutsal ruhu ve onun lütuflarını inkâr ettiğini söyler.¹²⁵ Yine bu bağlamda ona göre Muhammed ilk önce, Meryem ve İsa'yı günahsız olarak yüceltir. Fakat o, Mesih'in kutsal bir peygamber oluşu dışındaki özelliğine inanmaz. Mesela onun kurtarıcılığına, Tanrı'nın oğlu olması meselesine, insanların günahı için öldüğüne inanmaz,

¹²⁰ Akşin, agy.

¹²¹ Luther, *On War against the Turks*, agy; Henrich-Boyce, agy.

¹²² Hageman, 81.

¹²³ Reeves, 119.

¹²⁴ Luther, *On War against the Turks*, agy.

¹²⁵ Rajashekar, "Luther and Islam", agy.

fakat aynı zamanda Hz. Muhammed Hz. İsa'nın ölmeden önce görevini tamamladığına ve diğer peygamberler gibi kendisinin kendi zamanının görevlisi olduğuna inanır.¹²⁶

Onun, Müslümanların "Muhammed'in peygamberlerin son halkası olduğu" iddialarını okumaya tahammülü yoktur. Bu bağlamda o *Türklere Karşı Savaş Hakkında* isimli çalışmada "Türkler senin sevgili oğlunun yerine Muhammed'i koymak ister, onu inkar eder, Muhammed'in ondan büyük olduğunu iddia ederler" tarzında ifadelerde bulunduğu görülmektedir.¹²⁷ Onun Hz. Muhammed'le ilgili bilgilerinin çok olmadığı; bu konuda Türklerin ahlakî kusurlarını ve özellikle cinsellik konusundaki aşırılıklarını ve ahlaka aykırı davranışlarını Hz. Muhammed'e mal ettiği görülür.¹²⁸

Luther'e göre Daniel 8:23'deki "Bu dört krallığın sonu yaklaşır, yapılan kötülükler doruğa varınca sert yüzlü ve aldatmada usta bir kral ortaya çıkacak." sözleriyle peygamber Daniel Türklerle ve Muhammed'e işaret etmektedir. Ona göre Kuran'da Muhammed'in birçok karanlık görüşü vardır. O birçok evlilik yaptığı ve istediği kadar kadını alabildiği halde resmi olarak evlenmediğinden Papa gibi hiç evlenmemiş gibidir. Zira Papa da evlenmemiştir.

Luther, "Biblical Book of Daniel" isimli çalışmasının önsözünde hem Papalığın hem de İslâm'a işaret edildiğini belirtmiştir. Burada Eski Ahit'in ilgili bölümünde anlatılan hikayeye göre Nebukadnessar rüyada dört kesimden insanlar görür. Birincisi Asurî ve Babilîler, ikincisi Medler ve Persler, üçüncüsü Büyük İskender ve Grekler, dördüncüsü de Romalılardır. Bununla bağlantılı olarak Daniel II'de bahsi geçen "iki demir ayağı" Luther, Papalık ve İslâm şeklinde yorumlar. Ona göre Müslümanlar Musa'nın yasasının kutsallığını bozduklarından; Papa da komünyonu kendi kafasına göre yeniden tesis ettiğinden törenler ve ibadetler açısından birbirlerinden farklı değildiler.

Luther'e göre Havariler döneminde Arabistan, Suriye, Mısır ve Yunanistan'da uzun süre İncil serbestti. Fakat halk İncil'den uzaklaştığı için bu zamanda birçok sapkın ortaya çıktı. Kuran'la gelen kâfir Muhammed de bunlardan birisidir. Bu zamandan beri bu ülkeler Mesih'ten uzaklaşarak Şeytan Muhammed'e tapmaktadır. Aynı şey Papalık adı altında da devam etmiştir.

Luther'e göre Daniel VII'de işaret edildiği gibi (*Burada Daniel'in rüyada gördüğü dört hayvan vardır. Dördüncü hayvan demir dişleri olan, yiyip parçalayan arta kalanı ayakları ile altında çiğneyen, parçaları on boynuz ve bunlardan sonra çıkan bir boynuzlu yaratıktan bahseder. Bu da İslâm'a işaretettir. (Daniel VII:1-27'de işaret edildiği gibi) Tanrı'nın gazabı, Papa'yı ve Muhammed'i dünyaya çekmiştir.*¹²⁹ Yine ona göre Yuhanna'nın Birinci

¹²⁶ Rajashekar, "Luther and Islam", agy.

¹²⁷ Olgun, *Luther ve İslam*, 104.

¹²⁸ Rajashekar, "Luther and Islam, agy.

¹²⁹ Lee "Islam and the Papacy", agy.

Mektubu II:22'ye göre Baba'yı ve Mesih olan Oğlu'nu inkâr eden kimse Deccal'dir, Mesih karşıtıdır. Ebion'un başlatıp Muhammed'in devam ettirdiği şey nedir? Bütün sapkınlar Mesih'e başkaldırır. Yuhanna'ya göre onların hepsi yalancıdır. Türklerin Tanrı'nın Muhammed'e bir rol verdiğini iddia etmeleri nedeniyle kınanmaları lazımdır. Muhammed kılıç yoluyla halkı idare etmiştir. Böylece onlar Mesih'i fesh etmiştir.

Luther Vahiy 9:1-13'i şöyle yorumlar: "Arius büyük sapkınlardandır. Birçok yerde Kilise'ye zulmeden, rahatsız eden vardır ki, uniterianlar bunlardandır ve uniterian İslâm da en sonuncularındandır." Yine ona göre Vahiy 9:12-13'de işaret edilen ikinci felaketin ortakları olarak Sarakenleri¹³⁰; kılıcıyla ve doktrinleriyle Kilise'ye çok zulüm etmiş olan utanç verici (utanmaz) Muhammed' i görür.¹³¹

Diğer taraftan ona göre Hz. Muhammed, sıklıkla kendisini över¹³² ve kendine duada bulunur¹³³, Tanrı ve meleklerle konuştuğunu iddia eder. Tanrı'nın bütün dünyanın kendi inancına getirilmesini emrettiğini, eğer dünya kabul etmezse bunun kılıçla cezalandırılmasını emrettiğine inanır. Bu nedenle İslâm'da kılıç çok övülmüştür. Ayrıca Müslümanlar Hz. Muhammed'in Mesih'ten daha büyük olduğuna inanmaktadırlar. Onun "Hz. Muhammed'in peygamberlerin son halkası olması" iddialarını okumaya tahammülü yoktur.¹³⁴

Luther, Hz. Muhammed'e yönelttiği eleştirilerinde sınır tanımaz bir tavır içindedir. Nitekim O, Hz. Muhammed'i "Şeytan'ın ilk doğan oğlu" olarak görür. O bunu On Emir çalışmasında ifade eder.¹³⁵ Yine ona göre Muhammed Şeytan'ın oğlu olduğu için lanetlenmiştir.¹³⁶ O, "*hakikatte Hz. Muhammed'in fikirleri beni harekete geçirmiyor. Fakat Türklerin (Müslümanların) doktrinleri ile çok fazla ilgilenmeliyiz*", demektedir.

¹³⁰ Saraken (Saracen): Arapça Şarkiyyun-Doğulular; Ortaçağda Hıristiyanların Müslümanları isimlendirdikleri kelime. Sara-kené, Arapların atası olarak kabul edilen Hz. İsmail'in annesi ve Hz. İbrahim'in eşi olan Hz. Hacer'in Hz. İbrahim'in diğer karısı Hz. Sarah (Sare)'tan uzağa, boşluğa gönderilmişler anlamına gelir. C. L'Amoreaux, "Early Eastern Christian Responses to Islam", *Medieval Christian Perceptions of Islam*, (Ed. John Victor Tolan), NY 2000, 10. Bu kelime Ortaçağ Batılı yazar ve misyonerlerince genelde tüm Arapları aşağılamak için kullanılsa da sonradan özellikle Müslümanlar için kullanılmıştır. Gündüz, *Sözlük*, 33.

¹³¹ Lee "Islam and the Papacy", agy.

¹³² Olgun, *Luther ve İslam*, 41

¹³³ Muhtemelen Sallî ve Barik dualarında Hz. Peygamber'in isminin geçmesi.

¹³⁴ Rajashekar, "Luther and Islam", agy.

¹³⁵ Philip Schaff, "History of the Christian Church", Volume IV: Mediaeval Christianity, <http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc4.i.iii.x.html?highlight=priestcraft#highlight>; (20.08.2009). Habib Siddiqui, "An Analysis of Anti-Islamic Polemics", (Friday, April 30, 2004) <http://usa.mediamonitors.net/Headlines/An-Analysis-of-Anti-Islamic-Polemics> (19.08.2009).

¹³⁶ Reeves, 4.

Luther'e göre Hz. Muhammed, Oğul'un (İsa Mesih'in) kurban olması meselesine alaylı bir şekilde bakmaktadır. Yine ona göre o, havarilerden ve peygamberlerden farklı bir inanç, dahası yeni bir şey getirmiştir. Bu münasebetsiz doktrinlerin bütün hakiki Hıristiyanlarca (Lutheran) tekzip edilmesi için çaba gösterilmelidir. Luther şöyle devam eder “*Şeytan'ın erlerine karşı savaşmalıyız. Bu çağda bizim düşmanlarımız farklılaştı, çoğaldı. Putçuluğu savunan Papa taraftarları, Yahudiler, Anabaptistler, Servetuslar, diğerleri. Şimdi bir de Hz. Muhammed için kendimizi hazırlamalıyız*”.¹³⁷ Bu ifadelerle de Hz. Muhammed ile mücadele edilmesi gerektiği üzerinde durur, bunu dini bir vecibe olarak görür.

Luther Mesih'in Matta 24:24-26'da “*çölden gelecek bir sahte peygamber*” şeklindeki sözler konusunda Hıristiyanları uyarır ve bunun yani sahta peygamberin de kesinlikle Hz. Muhammed olduğunu iddia eder. I.Yuhanna 2:18-23'de Türklerin, putu Tanrı'nın yerine ikame ettiklerini vurgular. Selaniklilere 2:18-23'de ve I.Yuhanna 4:1-3'de bahsi geçen yalancı kimdir? sorusunu cevaplandırır. Ona göre kim İsa'nın Mesihliğini inkâr ederse, o yalancıdır. Baba ve oğlu kim inkâr ederse Deccal'dir. Mesih'i tanımayan bütün ruhlar Tanrı'dan değildir, Deccal'in ruhudur. Luther *I. John 2:22*'i yorumlarken Müslümanların hem Tanrı'nın Babalığını hem de Mesih'in Tanrılığını inkar ettiklerini, dolayısıyla onların Tanrı kelamına aykırı olarak, hakikatin aleyhine şahadet ettiklerini söyler..

Luther takipçilerinden Hz.Muhammed'in Hıristiyanlıkla ilgili olarak söylediklerine inanmamalarını ve Mesihle ilgili düşüncelerini devam ettirmelerini ister ve şöyle der: “*Sen Tanrı'nın enkarnasyonu (Mesih) ile beraber ol, eğer Tanrıyı bilirsen barış ve huzur içinde yaşarsın. Papa ve Hz. Muhammed'in ilahi ihtişamı reddeden fikirlerini terk et. Sen Paul ve diğer azizlerin söyledikleri ile beraber ol*”

O, Müslümanların Hz. Muhammed'i İsa'dan üstün görmelerini de eleştirir, Türklerin Mesih İsa'ya inanmadıklarını ve Hz. Muhammed'in, Mesih'in aleyhinde olduğunu belirtir. Onların İsa'nın olağan bir peygamber olduğuna ve Tanrı'nın sözü olduğuna inandıklarını, diğer peygamberlerden üstün olmadığını kabul ettiklerini söyler.¹³⁸

Aslında Luther Hz. Muhammed'in Mesih'in Tanrısallığını ve çarmıha gerilmesini reddettiğini, kendisinin İbrahim neslinden gelen bir peygamber olduğunu iddia ettiğini söyler. Fakat o, Hz. Muhammed'i alçak, iğrenç, ahlaki bozuk kişi olarak yaftalar ve Hz. Muhammed'in sözde Şeytan olan Tanrı'sının kendisine kırk kadınıla fiziksel olarak baş etme gücü verdiğiinden bahsederek; bununla iftihar ettiğini, ama bunu nasıl yaptığını henüz açıklamadığını ileri sürer. Ayrıca Luther'e göre Hz. Muhammed'in kitabı Kuran, İncil'de bahsi

¹³⁷ Smith, agy.

¹³⁸ Reeves, 133.

geçen “fahişenin şehveti” lezzeti kokmakta ve iştahını kabartmaktadır. O şimdi kendisinin peygamberliğinin ruhunu ulaştırılması mümkün olmayan bu katı noktalarda, konularda aramaktadır. Tanrı ve Mesih’ten herhangi bir bilgi olmayan böyle kitapları dikkatlice okuyanlar için bunun böyle olduğu sürpriz olmayacaktır. Tanrı’ya şükür ki bizler Tanrı’nın oğlu olarak Mesih’i biliyoruz, Tanrı onu bize günahlara bedel olarak gönderdi.¹³⁹

Luther İslam’a bakışında Orta Çağ zihniyetini sürdürdüğünden İslâma karşı entelektüel bir çabada bulunmadı. Luther Müslümanların farklı şeylere inandıklarını zannettiklerini ve bunda hata ettiklerini, Hıristiyanlıkla alay etiklerinden kalplerinin mühürlendiğini söyler. Ayrıca onların zorla Hıristiyanlaştırılmayacağına inanır ve onların kendiliğinden Hıristiyanlığa girinceye kadar sabırla beklenmesini önerir. “*Onun yüceliğine, inayetine inanalım, onun kelamı ve sakramentlerini gözetelim*” dedi. Selected Psalms da Hıristiyanların Müslüman olabileceği endişesini duymaktadır. Hıristiyanlardan, Şeytan’ın iğvalarından gözlerinin yılmamasını ister. “iğrenç Muhammed benim peygamberim olabilir. Türkler Yahudiler kutlu yolda olabilir, Şeytan Luther’in aleyhinde çalışabilir. Luther’in aleyhinde olabilir. Benim Şeytan’ın aleyhine yaptığım çalışmalar için dua edin¹⁴⁰ demiştir.

Daha önce belirtildiği gibi ona göre Papa, Hz. Muhammed ve Türklerden daha Deccaldır. Yine Hz. Muhammed’i bir şeytan ve şeytanın ilk oğlu¹⁴¹ olarak görür ve onu günahkârlıkta Papa’dan sonra ikinci sıraya koyar. Luther, Yahudi ve Müslümanlarla mücadele etmek için kaleme aldığı eserlerinde onları kilisenin gerçek düşmanları olarak göstermektedir. Özellikle *Gospel of St. John*’un tefsirinin XIV, XV, ve XVI. bölümlerinde ve 1537-38’de yaptığı vaazlarda o, ısrarla İslâm ile Katoliklik arasında paralelliklerin olduğunu iddia etmiştir. Hz. Muhammed’in “Mesih göklere yükseldi, bir melek vasıtasıyla Tanrı benimle irtibat kurdu.” dediğini, Kur’an adında kendi İncil’ini oluşturduğunu, vaftizi kabul etmediğini belirtmiştir.¹⁴²

On War Against the Turk adlı eserinde Luther’in Hz. Muhammed’in dini ve Müslüman gelenekleri üzerine yoğunlaştığı görülür. Bu çerçevede o, Osmanlı Türklerini bir düşman olarak görmüştü. Ona göre “*bir Türk üç açıdan Hıristiyanlığı tehdit eder: ruhsal, dünyevi, yuva ve evlilikle ilgili durumlarda*”.

O İslâm’ı Hıristiyanlık, Yahudilik ve putperestlikten alınma bir din olarak vasıflandırır. Luther daha da ileri giderek şöyle der: “Baba, Oğul kutsal ruh, vaftiz, sakramentler, İncil, inanç ve bütün Hıristiyan doktrin ve yaşamın hepsi gitmiş, Mesih yerine sadece Muhammed’in çalışma doktrini ve özellikle de kılıç kalmıştır. İkinci olarak Luther Kuran’ı dünyevi liderlerin barışı

¹³⁹ Reeves, 131.

¹⁴⁰ Reeves, 127.

¹⁴¹ Schaff, agy.

¹⁴² Reeves, 128.

sağlamak için kılıcı kullanmasının temellerine sahiptir. Üçüncü olarak Türkler birçok kadınla evlenmektedir. Bu da evliliği bitirmiştir”.¹⁴³

Luther'in teolojik olarak Hz. Muhammed'e karşı çıkarken kullandığı iddia, Muhammed'in Mesih'i Tanrı Oğlu olarak kabul etmemesi ve buna bağlı olarak da Hz. Muhammed'in üçlü birliği (teslisi) kabul etmemesidir. Çünkü Luther'e göre Mesih Tanrı'dır.

Luther'e göre Kilise başlangıçtan beri elde olan İncil'in sesindedir. Ebedi Baba, insanoğlunun günahları için oğlunu dilemiştir. Muhammed kurbanı ve tövbeyi kabul etmez. Kilise doktrininde ise kurban ve tövbe insanlığın varlığının nedenidir. İlk günah Babadan nesillere geçmiştir. Bu Muhammed ise bir Epikürcü gibi bunları boş, sonradan üretilmiş şeyler olarak kabul eder.¹⁴⁴

Bununla birlikte Luther ve diğer bazı Batılı yazarlar, Hz. Muhammed'i Deccal olarak kabul etmişler; bunu ispat edebilmek için kutsal kitaptan delil getirmeye çalışmışlardır. Kehanetlerle ilgili anlatımların bol olduğu Eski Ahit'te bulunan Daniel Kitabı da hem Hz. Muhammed'in Deccal olduğuna delil olarak hem de Vahiy kitabının ilgili bölümlerinin tefsirinde kullanılmıştır. Bu geleneği Luther de sürdürmüştür.¹⁴⁵

¹⁴³ Henrich -Boyce, agy.

¹⁴⁴ Henrich -Boyce, agy.

¹⁴⁵ Luther'in dayanak olarak kullandığı Vahiy IX'da işlenen konuda Yuhanna'nın gördüğü bir rüya anlatılmaktadır. Buna göre: 1. Beşinci melek borazanını çaldı. Gökten yere düşmüş bir yıldız gördüm. Dipsiz derinliklere inen kuyunun anahtarı ona verildi. 2 Dipsiz derinliklerin kuyusunu açınca, kuyudan büyük bir ocağın dumanı gibi bir duman çıktı. Kuyunun dumanından güneş ve hava karardı. 3 Dumanın içinden yeryüzüne çekirgeler yağdı. Bunlara, yeryüzünün akreplerindeki güce benzer bir güç verilmişti. 4 Çekirgelere, yeryüzündeki otlara, herhangi bir bitki ya da ağaca değil de, yalnız alınlarında Tanrı'nın mührü bulunmayan insanlara ıstırap vermeleri buyruldu. 5 Bu insanları öldürmelerine değil, beş ay süreyle işkence etmelerine izin verildi. Yaptıkları işkence, bir akrebin insanı soktuğu zaman verdiği acıya benziyordu. 6 O günlerde insanlar ölümü arayacak, ama bulamayacaklar. Ölümü özleyecekler, ama ölüm onlardan hep kaçacak. 7 Çekirgelerin görünüşü, savaşa hazırlanmış atlara benziyordu. Başlarında altın taçlara benzer başlıklar vardı. Yüzleri ise insan yüzleri gibiydi. 8 Saçları kadın saçına, dişleri aslan dişine benziyordu. 9 Demirden yapılmış zırhlara benzeyen göğüs zırhları vardı. Kanatlarının sesi, savaşa koşan çok sayıda atlı arabanın sesine benziyordu. 10 Akreplerinkine benzer kuyrukları ve iğneleri vardı. Kuyruklarında, insanlara beş ay ıstırap verecek bir güce sahiptiler. 11 Başlarında kral olarak dipsiz derinliklerin meleği vardı. Bu meleğin İbranice adı Abadon, Grekçe adı ise Apolyon'dur. 12 Birinci 'vay' geçti, işte bundan sonra iki 'vay' daha geliyor. 13 Altıncı melek borazanını çaldı. Tanrı'nın önündeki altın sunağın dört boynuzundan bir ses işittim. 14 Ses, elinde borazan olan altıncı meleğe, «Büyük Fırat nehrinin yanında bağlı duran dört meleği çöz» dedi. 15 Tam o saat, o gün, o ay ve o yıl için hazır tutulan dört melek, insanların üçte birini öldürmek üzere çözüldü. 16 Bunların atlı ordularının sayısı iki yüz milyonda, sayılarını duydum. 17 Görümümde atları ve atlara binmiş olanları gördüm. Atlılar, ateş, gök yakut ve kükürt rengine göğüs zırhları kuşanmıştı. Atların başları, aslan başına benziyordu. Ağızlarından ateş, duman ve kükürt fişkırdı. 18 İnsanların üçte biri

Luther İslâm'ın ve Papalığın Matta 24'de haber verildiğini belirtir. Matta 24:5'de Mesih kendisinden sonra ben Mesihim diyen bir çoklarının geleceğini söyler. 23'de de "işte o zaman eğer bir kimse size: İşte Mesih burada yahut şurada derse inanmayın çünkü yalancı Mesihler ve yalancı peygamberler kalkıp büyük mucizeler yapacaklar, hatta mümkünse seçilmiş olanları bile saptıracaklar".

Luther'e göre Hz. Muhammed Hıristiyan olmakla beraber sapkın düşünceler nedeniyle sapkın olmuş bir kimsedir, bu çerçevede o, "Ben Hz. Muhammedi son Deccal olarak görmüyorum. O çok adı birisidir. Onun imanı ve gerçeği aldatan Kara Şeytan'ın itibarı vardır. O pagan Romalılar ve diğer paganlar kafirler gibi Hıristiyanlıktan çıkmış bir kafire benzer. Kim Hz. Muhammed gibi Eski ve Yeni Ahit'i reddederse vaftizi, sakramentleri, günahı affetmeyi, Rabbin duasını, On Emri, evliliğin hiçbir şey olmadığını kabul ederse Hıristiyanlıktan çıkar. Ahlaksızlığı ve öldürmeyi inkar ederse bir Hıristiyan'ı nasıl aldatabilir. Buradan hareketle Papa son Deccal'dir. Hz. Muhammed evliliği bozduğu için Muhammed de yalancı peygamberdir (Matta 24:26'da bahsi geçen 'işte çöldedir' den kasıt, Hz. Muhammed'in kendisidir."¹⁴⁶ demektedir.

Yuhanna'nın I. Mektubu 2: 22'de "İsa'nın Mesih olduğunu inkâr eden kimse yalancı değil de kim yalancıdır?" şeklinde ilan edilmiştir. Kim Babayı ve oğlunu inkâr ediyorsa Deccal'dir. Müslümanlıkta Allah'ın yanında Baba diye bir Tanrı yoktur. Ayrıca Müslümanlar da Tanrı'nın Babalığını ve Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğunu inkar ederler. Luther burada devam ediyor: Yahudi Ebointlerle başlayan ve Muhammed ile devam eden bütün heretikler Mesih aleyhinedir. Türkler, Yahudiler ve Papa hepsi aynıdır. Çünkü hepsi de onlar Tanrı'nın oğlunun gönderilmesini, ölümünü ve yeniden dirilmesini inkar etmede devamlılık arz ederler. Hz. Muhammed'in Tanrı tarafından gönderildiğine inanırlar, o kılıçla halkını yönetir.¹⁴⁷

Luther'in İslâm ile ilgili düşünceleri daha sonraki yıllarda değişiklik arz etmektedir. Nitekim Luther'in kendi ifadelerine göre 1542 yılına kadar Kuran'ı okumamıştır. Onun iddiaları ve İslâm'ın kutsal yazıları ile ilgili bilgileri yukarıda da izah edildiği gibi tahsil yaptığı dini okullarda, manastırlarda hazır halde bulunan yazarların eserlerindeki fikirlerine dayanmaktaydı. Kuran'ı okuduktan sonra Hz. Muhammed'in Deccal ve İncil düşmanı olduğu fikrinden vazgeçti. Ama Hz. Muhammed'in Mesih suretinde bir Tanrı'yı reddederek tek

bunların ağzından fıskıran ateş, duman ve kükürtten, bu üç beladan öldü. 19 Atların gücü ağızlarında ve kuyruklarındadır. Yılan benzeyen kuyruklarının başları vardır ve bunlarla ıstırap verirler. 20 Geriye kalan insanlar, yani bu belalardan ölmemiş olanlar, kendi elleriyle yaptıkları putlardan dönüp tövbe etmediler. Cinlere ve göremeyen, işitemeyen ve yürüyemeyen altın, gümüş, tunç, taş ve tahta putlara tapmaktan vazgeçmediler. 21 Adam öldürmekten, büyü yapmaktan, cinsel ahlaksızlık ve hırsızlıklarından da tövbe etmediler.

¹⁴⁶ Lee, "Islam and Papacy", agy.

¹⁴⁷ Lee, "Islam and Papacy", agy.

Tanrı'ya inandığı için onu suçladı ve *sahte peygamber* olarak yaftaladı, Papa'nın yanına yerleştirdi, onun söylemlerini Tanrı'dan almadığını, bilakis Şeytan'dan aldığını belirtti. *Sermons on st John's Gospel (Yuhanna'nın İncil'i Üzerine Vaazlar)* isimli çalışmasında bu hususa değindi. Ona göre Muhammed'in Şeytan'ın iğvası olduğuna Tesniye 18:22'de (*Eğer bir peygamber Rabbin adına konuşur, ama konuştuğu söz yerine gelmez ya da gerçekleşmezse o söz Rabbin'den değildir. Peygamber saygısızca konuşmuştur. Ondan korkmayın.*) ve Anti Mesih olduğuna (Selanikilere 2:1'de (*Rabbimiz İsa Mesih'in gelişine ve O'nunla birlikte olmak üzere toplanmamıza gelince: kardeşler, size rica ediyoruz, Rabbin gününün gelmiş olduğunu ileri süren herhangi bir ruh, bir söz, ya da bizden gelmiş gibi gösterilen bir mektup aklınızı hemen karıştırmayın, sizi telaşlandırmayın.*) işaret edilmiştir. Daniel 8:25'te (*Yapacağı işleri aldatarak başaracak, kendisini yükseltecek, güvenlikte olanların birçoklarını yok edecek, önderler önderine karşı duracak, Ama kendisi insan eli değmeden yok edilecek*) şeklinde işaret edildiği gibi Muhammed Mesih'in kilisesine yapılan saldırıları güçlendirmiştir. Yine Luther Muhammed'in kurnazlığından ve hilekârlığından bahsetmiştir.¹⁴⁸

6. Netice.

Hıristiyanlık açısından büyük reformcu olan Luther diğer Hıristiyan din adamları gibi İslam'ı değerlendirirken Orta Çağ din adamlarının İslam'a bakışı geleneğini sürdürmüştür. Türklerin Almanya içlerine kadar gelmesi üzerine İslam ve Müslümanlara olan düşmanlığını artırmış. Hz. Muhammed ve Müslümanlar hakkında ağza alınamayacak iftiralarda bulunmuştur. Dolayısıyla onun genelde İslam'a özelde Hz. Peygamber'e bakışı olumsuz olmuş, eserlerinde ve vaazlarında Hz. Muhammed yerine göre sahte peygamber, yerine göre Deccal, yerine göre Mesih düşmanı, yerine göre Ariuscu sapkın olarak takdim edilmiştir. Hatta Luther Hz. Peygamber'i eleştirme konusunda daha da ileri giderek onu Şeytan'ın ilk oğlu olarak yaftalamaktan çekinmemiştir. Dolayısıyla onun İslam'a, Müslümanlara ve Hz. Peygamber'e bakışı, polemikçi, savunmacı bir yapı arz eder. Hz. Peygamber'in üzerinde durmasının nedeni, Hz. Muhammed'in kendini bir peygamber olarak takdim etmesi ve Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğunu kabul etmemesidir. Hz. Muhammed'i olumsuz sıfatlarla anmasının temel hedefi de Hıristiyanların Müslüman olmalarının önüne geçmektir.

¹⁴⁸ Reeves, 129.

Kaynakça

- Ali Erbaş, *Protestanlık Tarihi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2007.
- Baki Adam, *Katolik Kilisesi'nin Öğretisi Açısından Diğer Dinlere Bakışı*, Yayınlanmamış Çalışma, Ankara 1997.
- Hakkı Dursun Yıldız (ed.), *Başlangıçtan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.
- Hakan Olgun, *Protestanlık*, İz Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Hakan Olgun, *Luther ve Reformu*, Fecr Yayınevi, Ankara 2001.
- Hakan Olgun, *Teolojik Uyum Sorunu Luther ve İslam*, Ağaç Kitabevi, İstanbul 2008.
- İmam Vahidi, *Esbabu Nuzuli'l-Kur'an*, Darul Kible, Beyrut 1991.
- James Atkinson, *Martin Luther and Birth of Protestantism*, Penguin, London 1968.
- Kenneth M. Setton, "Lutheranism and the Turkish Peril," *Balkan Studies*, 3/1 (1962), s.133-168.
- C. Lamoreaux, "Early Eastern Christian Responses to Islam", *Medieval Christian Perceptions of Islam*, (ed. John Victor Tolan), NY 2000, s.3-31.
- Levent Öztürk, *İslâm Toplumunda Bir Arada Yaşama Tecrübesi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.
- Ludwig Hageman, *Martin Luther'in İslam Anlayışı* (çev. K. Kahramantürk), 9 Eylül Yayınları, İzmir 2000.
- Mahmut Aydın, *Monologdan Diyologa*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001.
- Kutsal Kitap*, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2001.
- Minou Reeves, *Muhammad in Europe*, NYU Press, Lebanon 2001.
- Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I-II, (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayınevi, İstanbul 1981.
- Mustafa Alıcı, *Müslüman Hıristiyan Diyalogu*, İz Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Nasuh Günay, *Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri*, Tuğra Matbaası, Isparta 2006.
- Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Sözlük), Vadi Yayınları, Ankara 1998.

İnternet Kaynakları

- Adam S. Francisco, "Luther, Lutheranism and the Challenges of Islam", *Concordia Theological Quarterly* Volume 71, October 2007, 287, www.ctsfw.net/media/pdfs/franciscochallengeofislam.pdf (16.12.2009).

- Ahmet Ertuğrul, “Cadı ve Büyü Fırtınası”, <http://www.sizinti.com.tr/konular.php?KONUID=928> (24.08.2009);
- Alpaslan Işıklı, “Yeni Ortaçağ”, http://www.sodev.org.tr/Dosyalar/yorumlar/veni_ortacag.htm. (15.07.2009).
- Dan Corner, “His Ashes Cry Out Against John Calvin”, <http://www.evangelicaloutreach.org/ashes.htm#back9>. (25.08.2009).
- Donald H. Kobe, “Luther and Science”, <http://www.leaderu.com/science/kobe.html> (02.09.2009).
- E. Bosworth, “A Dramatisation of the Prophet Muhammad's Life:Henri de Bornier's Mahomet” www.ingentaconnect.com/content/brill/num/1970/00000017/00000002/art00003?crawler=true (25.06.2009);
- [felsefe/martin_luther .htm+luther.Atkinson](http://felsefe/martin_luther.htm+luther.Atkinson) www.subjektif.com/
- Francis Nigel Lee, *Calvin On Islam*, Australia 2000, <http://www.dr-fnlee.org/docs6/calvİslâm/calvİslâm.pdf>. (15.10.2008);
- Francis Nigel Lee, “Luther on Islam and Papacy”, <http://www.dr-fnlee.org/docs/loiatap/loiatap.pdf> (18.10.2008).
- , “Islam in the Bible”, www.dr-fnlee.org/docs/iutb/iutb.pdf. (10.08.2008).
- Friedrich Engels, “Köylüler Savaşı”, <http://www.kurtuluscephesi.com/orjinal/koyluler.pdf> (02.09.2009),
- Habib Siddiqui, “An Analysis of Anti-Islamic Polemics”, (Friday, April 30, 2004) <http://usa.mediamonitors.net/Headlines/An-Analysis-of-Anti-Islamic-Polemics> (19.08.2009).
- Heiko Augustinus Oberman, “Luther: *Man between God and the Devil*”, books.google.com.tr/books?isbn=0300103131, 2006, 290. (16.09.09).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Servetus. (27.08.2009).
- <http://www.answers.com/topic/on-the-jews-and-their-lies>; (24.08.2009).
- http://www.sevivon.com/jewish_history.asp?id=59(28.08.2009).
- http://en.wikipedia.org/wiki/On_the_Jews_and_Their_Lies (25.11.2009);
- <http://www.sonpeygamber.info/tr/tr/oryantalistlerin-hz.-muhammed-e-bakisi/oryantalistlerin-hz.-muhammed-sav-e-bakisi.html>.
- <http://www.wardom.org/martin-luther-t180248.html>. (25.06.2009).
- G. Stolyarov, “How Martin Luther and John Calvin Conducted Witch Hunts and Persecuted Dissenters”, http://www.associatedcontent.com/article/269071/how_martin_luther_and_john_calvin_conducted.html?cat=37 (28.08.2009).
- J. Paul Rajashekar, “Luther and the Challenge of Islam”, www.scribd.com/doc/4059535/Leithart

- Islam;worms.ltsp.edu/news_events/ 2001.../ luther_islam _printable .html.(20.05.2008)*
- “Luther Against The Peasant”, <http://www.historyguide.org/earlymod/peasants1525.html> (27.08.2009)
- “Luther, Selections from the Table Talk of Martin Luther”, <http://infomotions.com/etexts/gutenberg/dirs /etext06/ilhr10.htm> (26.12.2009).
- Martin Luther, “Against the Robbing and Murdering Hordes of Peasants”, <http://www.scrollpublishing.com/store/Luther-Peasants.html>(16.02.2010)
- Martin Luther, *On the Jew and Their Lies*, translated by Martin Bertram, 1971, part 11, <http://www.humanitas-international.org/showcase/chronography/documents/luther-jews.htm> (24.08.2009)
- Martin Luther, *Table Talk of the Turks*, www.reformed.org/documents/Table_talk/table_talk.html, (27.12.2009); books.google.com.tr/books?id=n-IFAAAAQAAJ.
- Martin Luther, *War on Against The Turks*, Vom Kriege wider die Türken, 1528 (WA 30 II, www.lutherdansk.dk/On%20war%20against%20Islamic%20reign%20of%20terr...)(16.12.2009);
- Paul Tobin “Rejection of Pascal’s Wager: Witch Hunts”, <http://www.geocities.com/paulntobin/witchhunt.html> (16.09.2009).
- Peter Hammond, “The Challenge of Islam According to the Reformers”, www.frontline.org.za/.../challengeofislam_reformers.htm. (10.10.2008).
- Philip Schaff, “History of the Christian Church”, Volume IV: Mediaeval Christianity, <http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc4.i.iii.x.html?highlight=priestcraft#highlight>; (20.08.2009).
- Preserved Smith, *Rönesans ve Reform Çağı* (Çev. Serpil Çağlayan), İstanbul 2001. <http://acarbaris.blogspot.com/2007/08/kubak-ortaa-5.html>. (01.10.2009)
- Ramazan K. Kurt, “Luther’e Göre Hıristiyanlığın Üç Düşmanı: Tefeciler, Türkler, Papa”, <http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?> (19.10.2009)
- Rajashekar, “Luther and Islam: An Asian Perspective”, www.tf.uio.no/lo/lck/rajashekar.html.
- Ronald W. Tobin, *The Sources of Voltaire's "Mahomet"*, <http://www.jstor.org>. (15.08.2008)
- http://www.allstands.com/potluck3/martinlutherbi_ugr_gn.htm;
- Robert O. Smith, “Luther, the Turks, and Islam”, *Luther, the Turks, and Islam, Currents in Theology and Mission*, Oct, 2007,

[http://findarticles.com/p/articles/mi_m0MDO/is_5_34/ai_n21053788/\(15.02.2008\)](http://findarticles.com/p/articles/mi_m0MDO/is_5_34/ai_n21053788/(15.02.2008)).

Sarah Henrich - James L. Boyce, "Martin Luther—Translations of Two Prefaces on Islam: *Preface to the Libellus de ritu et moribus, Turcorum* (1530), and Preface to Bibliander's Edition of the Qur'an (1543) (Two Prefaces on Islam) Luther Seminary St. Paul, (Minnesota). http://www.luthersem.edu/word&world/Archives/16-2_Islam/16-2_Boyce-Henrich.pdf (25.02.2008).

"Select Works of John Bale, DD. Bishop of Ossary", http://www.archive.org/stream/selectworksofbal00baleuoft/selectworksofbal00baleuoft_djvu.tx. (10.10.2009)

Short Works of Martin Luther, -GoogleKitaplar, *Martin Luther - 2007 - Religion* - books.google.com.tr/books?isbn=1434608360. (19.08.2009);

Sina Akşin, "Batı'da Türk İmgesi", http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_rokdownloads&view=file&task=download&id=1020%3Abatida-tuerk-imesi-sina-akin&Itemid=63 (28.10.09)